

BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

29 april 2002

WETSVOORSTEL

**tot wijziging van enkele bepalingen
van het Burgerlijk Wetboek in verband met
het erfrecht van de langstlevende echtgenoot**

VERSLAG

NAMENS DE COMMISSIE
VOOR DE JUSTITIE
UITGEBRACHT DOOR
MEVROUW **Anne BARZIN**

INHOUD

I. Inleiding door de heer Valkeniers, indiener van het wetsvoorstel	3
II. Hoorzittingen	4
A. Uiteenzetting van vertegenwoordigers van de Koninklijke Federatie van het Belgisch notariaat (KFBN)	4
B. Uiteenzetting van professor Casman, gewoon hoogleraar (VUB en ULB)	12
C. Bespreking	13
III. Procedure	16
IV. Algemene bespreking van de overkoepelende amendementen nrs. 7 t.e.m. 12 van de heer Jef Valkeniers	16
V. Artikelsgewijze bespreking en stemmingen	22

Voorgaande documenten :

Doc 50 **1353/ (2000/2001)** :

001 : Wetsvoorstel van de heer Valkeniers.
002 tot 004 : Amendementen.

Zie ook :

006 : Tekst aangenomen door de commissie.

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE

29 avril 2002

PROPOSITION DE LOI

**modifiant certaines dispositions du Code civil
relatives aux droits successoraux
du conjoint survivant**

RAPPORT

FAIT AU NOM DE LA COMMISSION
DE LA JUSTICE
PAR
MME **Anne BARZIN**

SOMMAIRE

I. Exposé introductif de M. Valkeniers, auteur de la proposition de loi	3
II. Auditions	4
A. Exposé des représentants de la Fédération royale du notariat belge (FRNB)	4
B. Exposé de Mme Casman, professeur ordinaire (ULB et VUB)	12
C. Discussion	13
III. Procédure	16
IV. Discussion générale des amendements de synthèse n ^{os} 7 à 12 de M. Jef Valkeniers	16
V. Discussion des articles et votes	22

Documents précédents :

Doc 50 **1353/ (2000/2001)** :

001 : Proposition de loi de M. Valkeniers.
002 à 004 : Amendements.

Voir aussi:

006 : Texte adopté par la commission.

Samenstelling van de commissie op datum van indiening van het verslag/

Composition de la commission à la date du dépôt du rapport :

Voorzitter / Président : Fred Erdman

A. — Vaste leden / Membres titulaires

VLD	Hugo Coveliers, Guy Hove, Fientje Moerman.
CD&V	Jo Vandeurzen, Tony Van Parys, Servais Verherstraeten.
AGALEV-ECOLO	Martine Dardenne, Fauzaya Talhaoui.
PS	Thierry Giet, Karine Lalieux.
MR	Anne Barzin, Jacqueline Herzet.
VLAAMS BLOK	Bart Laeremans, Bert Schoofs.
SPA	Fred Erdman.
PSC	Joseph Arens.
VU&ID	Geert Bourgeois.

B. — Plaatsvervangers / Membres suppléants

Jacques Germeaux, Stef Goris, Bart Somers, Geert Versnick. Simonne Creyf, Yves Leterme, Trees Pieters, Joke Schauvliege.
Simonne Leen, Mirella Minne, Géraldine Pelzer-Salandra. Maurice Dehu, Claude Eerdeken, Yvan Mayeur. Pierrette Cahay-André, Olivier Maingain, Jacques Simonet. Gerolf Annemans, Alexandra Colen, Filip De Man. Els Haegeman, Peter Vanvelthoven. Joëlle Milquet, Jean-Jacques Viseur. Karel Van Hoorebeke, Els Van Weert.

Niet-stemgerechtigd lid/ Membre sans voix délibérative:

Vincent Decroly.

AGALEV-ECOLO	:	<i>Anders gaan leven / Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales</i>
CD&V	:	<i>Christen-Democratisch en Vlaams</i>
FN	:	<i>Front National</i>
MR	:	<i>Mouvement Réformateur</i>
PS	:	<i>Parti socialiste</i>
PSC	:	<i>Parti social-chrétien</i>
SPA	:	<i>Socialistische Partij Anders</i>
VLAAMS BLOK	:	<i>Vlaams Blok</i>
VLD	:	<i>Vlaamse Liberalen en Democraten</i>
VU&ID	:	<i>Volksunie&ID21</i>

Afkortingen bij de nummering van de publicaties :

DOC 50 0000/000 :	<i>Parlementair document van de 50e zittingsperiode + basisnummer en volgnummer</i>
QRVA :	<i>Schriftelijke Vragen en Antwoorden</i>
CRIV :	<i>Integraal Verslag, met links het definitieve integraal verslag en rechts het vertaald beknopt verslag van de toespraken (op wit papier, bevat ook de bijlagen)</i>
CRIV :	<i>Voorlopige versie van het Integraal Verslag (op groen papier)</i>
CRABV :	<i>Beknopt Verslag (op blauw papier)</i>
PLEN :	<i>Plenum (witte kaft)</i>
COM :	<i>Commissievergadering (beige kaft)</i>

Abréviations dans la numérotation des publications :

DOC 50 0000/000 :	<i>Document parlementaire de la 50e législature, suivi du n° de base et du n° consécutif</i>
QRVA :	<i>Questions et Réponses écrites</i>
CRIV :	<i>Compte Rendu Intégral, avec à gauche, le compte rendu intégral et, à droite, le compte rendu analytique traduit des interventions (sur papier blanc, avec les annexes)</i>
CRIV :	<i>Version Provisoire du Compte Rendu intégral (sur papier vert)</i>
CRABV :	<i>Compte Rendu Analytique (sur papier bleu)</i>
PLEN :	<i>Séance plénière (couverture blanche)</i>
COM :	<i>Réunion de commission (couverture beige)</i>

Officiële publicaties, uitgegeven door de Kamer van volksvertegenwoordigers
Bestellingen :
Natieplein 2
1008 Brussel
Tel. : 02/ 549 81 60
Fax : 02/549 82 74
www.deKamer.be
e-mail : publicaties@deKamer.be

Publications officielles éditées par la Chambre des représentants
Commandes :
Place de la Nation 2
1008 Bruxelles
Tél. : 02/ 549 81 60
Fax : 02/549 82 74
www.laChambre.be
e-mail : publications@laChambre.be

DAMES EN HEREN,

Uw commissie heeft dit wetsvoorstel besproken in haar vergaderingen van 15 januari, 19 en 26 maart, 16 en 23 april 2002.

I. — INLEIDING DOOR DE HEER JEF VALKENIERS (VLD), INDIENER VAN HET WETSVOORSTEL

In het huidige erfrecht verkrijgt de langstlevende echtgenoot de nalatenschap in vruchtgebruik en heeft hij recht op een reservatair gedeelte.

Het is duidelijk dat de huidige wetgeving zeer belangrijke rechten doet ontstaan in hoofde van de langstlevende echtgenoot.

Wanneer dit in het algemeen geen problemen geeft bij een eerste huwelijk, ontstaan de meeste problemen (en dan ook de procedures) in geval van een opvolgend huwelijk met bestaan van kinderen uit het vorige huwelijk.

De indiener van het wetsvoorstel stelt vast dat de kinderen de nieuwe partner vaak als bedreigend aanzien omdat ze vrezen dat deze nieuwe partner financiële voordelen beoogt.

Met dit wetsvoorstel wil hij het de echtgenoten in een opvolgend huwelijk mogelijk maken, in onderling akkoord, af te zien van de gevolgen die nadelig zijn voor de kinderen uit het vorige huwelijk, zonder te raken aan het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot van het nieuwe huwelijk op het onroerende goed dat het gezin tot voornaamste woning diende en van de daarin aanwezige huisraad.

Hij verwijst naar de toelichting bij zijn wetsvoorstel waarin een tabel werd opgenomen die aangeeft welk percentage van de waarde van deze goederen door de partner, die het vruchtgebruik krijgt, kan omgezet worden. Men dient vast te stellen dat dit percentage, dat daalt naargelang de leeftijd van de betrokkene stijgt toch vrij hoog is. Bij een 50-jarige is dat bijvoorbeeld 52%.

De indiener merkt op dat heel wat gepensioneerde weduwen of weduwnaars omwille van deze, voor de kinderen ongunstige regeling, verkiezen om niet te huwen.

Hij besluit dat advocaat Frans Baert, destijds verslaggever in de Kamer van het wetsontwerp tot wijziging van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot, en professor A. Vastersavendts, die bijdroegen tot de totstandkoming van het wetsvoorstel, eveneens van mening zijn

MESDAMES, MESSIEURS,

Votre commission a examiné cette proposition de loi au cours de ses réunions des 15 janvier, 19 et 26 mars, 16 et 23 avril 2002.

I. — EXPOSÉ INTRODUCTIF DE M. JEF VALKENIERS (VLD), AUTEUR DE LA PROPOSITION DE LOI

Dans le droit successoral actuel, le conjoint survivant obtient la succession en usufruit et a droit à une part réservataire.

Il est clair que la législation actuelle fait naître des droits très importants dans le chef du conjoint survivant.

Si ces dispositions ne posent généralement pas de problème dans le cas d'un premier mariage, la majorité des difficultés surviennent (et donc la plupart des procédures interviennent) en cas de remariage, lorsqu'il y a des enfants d'un lit précédent.

L'auteur de la présente proposition de loi constate que les enfants considèrent souvent le nouveau partenaire comme une menace, étant donné qu'ils craignent qu'il cherche à obtenir des avantages financiers.

Il entend permettre aux conjoints qui ont recontracté mariage de renoncer, d'un commun accord, aux effets préjudiciables aux enfants issus du précédent mariage, sans toucher à l'usufruit dont le conjoint survivant du nouveau mariage jouit sur l'immeuble qui était le logement principal de la famille et sur les meubles meublants qui le garnissent.

Il renvoie aux développements de sa proposition de loi, dans lesquels figurent un tableau indiquant quel pourcentage de la valeur de ces biens peut être converti par le partenaire qui perçoit l'usufruit. Force est de constater que ce pourcentage, qui diminue à mesure que l'âge de l'intéressé augmente, est malgré tout assez élevé. Pour une personne de 50 ans, il est, par exemple, de 52%.

L'auteur fait observer que de nombreux veufs ou veuves pensionnés préfèrent ne pas se marier en raison de ce régime, qui est défavorable aux enfants.

Il déclare en guise de conclusion que l'avocat Frans Baert, à l'époque rapporteur à la Chambre pour le projet de loi modifiant les droits successoraux du conjoint survivant, et le professeur A. Vasteravendts, qui ont contribué à l'élaboration de la proposition de loi, estiment aussi

dat de toen goedgekeurde regeling herwerkt moest worden omdat ze weinig rekening houdt met de mogelijkheid van opvolgende huwelijken. De heer Valkeniers vermeldt tevens dat de Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat zijn wetsvoorstel wenst te ondersteunen omdat ook zij het maatschappelijk belang ervan inziet.

De heer Bart Laeremans (Vlaams Blok) wenst van de heer Valkeniers te vernemen of de nieuwe regeling enkel zou gelden na het overlijden van de vorige partner dan wel of ze ook zou kunnen toegepast worden voor een nieuw huwelijk na echtscheiding. Kan het beding tussen de echtgenoten ook tijdens het huwelijk gemaakt worden?

De heer Jef Valkeniers verwijst naar de toelichting bij zijn wetsvoorstel waarin het antwoord op de vraag opgenomen is: «het moet gaan om een opvolgend huwelijk. Het is daarbij zonder belang hoe het voorgaande huwelijk werd ontbonden, hetzij ingevolge overlijden, hetzij ingevolge echtscheiding (op welke grond ook)» (Toelichting, blz 10).

Hij antwoordt ook dat het beding alleen in een huwelijkscontract kan worden opgenomen. De echtgenoten zouden eventueel een nieuw huwelijkscontract kunnen aangaan, op voorwaarde uiteraard dat het vorige vereffend werd. Het beding kan tijdens het huwelijk niet worden gewijzigd, en vervalt op het moment van het overlijden van de afstammelingen.

II.— HOORZITTINGEN

A. Uiteenzetting van vertegenwoordigers van de Koninklijke Federatie van het Belgisch notariaat (KFBN)

Mevrouw Hilde Jacobs, directeur Juridisch Departement KFBN, merkt op dat het wetsvoorstel in de loop van de maanden februari en maart 2002 het voorwerp uitmaakte van rapporten en discussies. Het werd behandeld in de plenaire vergadering van het Comité voor Studie en Wetgeving op 16 maart 2002.

De leden van het Comité staan in het algemeen gunstig tegenover een wetgevend initiatief tot aanpassing van bepaalde regelen inzake de reserve van de langstlevende echtgenoot.

De rapporten en gedachtewisselingen hebben de voor- en nadelen verduidelijkt van de verschillende mogelijkheden.

qu'il convenait de modifier les règles adoptées à l'époque, étant donné qu'elles ne tiennent pas assez compte de la possibilité de mariages successifs. M. Valkeniers signale également que la Fédération royale du Notariat belge souhaite soutenir sa proposition de loi, étant donné qu'elle en reconnaît aussi l'intérêt social.

M. Bart Laeremans (Vlaams Blok) demande à M. Valkeniers si la nouvelle disposition n'est valable qu'après le décès du partenaire précédent ou si elle peut s'appliquer dans le cadre d'un remariage à la suite d'un divorce. Cette clause peut-elle également être prévue entre les époux durant le mariage ?

M. Jef Valkeniers renvoie au développements de sa proposition de loi dans lesquels figure, en l'occurrence, la réponse à cette question :

« il doit s'agir d'un remariage. Peu importe, à cet égard, la manière dont le mariage précédent a été dissous, que ce soit à la suite d'un décès ou d'un divorce (quelle qu'en soit la cause) » (Développements, p.10).

Il répond également que la clause ne peut être prévue que dans un contrat de mariage. Les époux peuvent éventuellement établir un nouveau contrat de mariage, à condition bien entendu que le contrat précédent ait été résilié. La clause ne peut pas être modifiée durant le mariage et devient caduque lors du décès des descendants.

II. — AUDITIONS

A. Exposé des représentants de la Fédération royale du notariat belge (FRNB)

Mme Hilde Jacobs, directrice du département juridique de la FRNB, fait observer que la proposition de loi a fait l'objet, dans le courant des mois de février et de mars 2002, de rapports et de discussions. Elle a été examinée le 16 mars 2002 lors de la réunion plénière du Comité d'études et de législation.

Les membres du comité sont de manière générale favorables à une initiative législative visant à l'adaptation de certaines règles en matière de réserve du conjoint survivant.

Les rapports et les échanges de point de vue ont précisé les avantages et les désavantages des différentes possibilités.

Deze mogelijkheden kunnen samengevat worden in volgende drie opties:

– Een eerste optie sluit dicht aan bij het wetsvoorstel van de heer Jef Valkeniers, namelijk de mogelijkheid om bij huwelijkscontract af te wijken van de regels inzake het voorbehouden erfdeel tussen echtgenoten;

– Een tweede optie gaat verder omdat hierin niet alleen het voorbehouden erfdeel tussen echtgenoten (art. 915bis B.W.) maar ook de erfelijke rechten tussen echtgenoten in het algemeen (art. 745bis B.W.) zouden kunnen gewijzigd of uitgesloten worden;

– Een derde optie gaat nog verder omdat hierbij de mogelijkheid zou geboden worden om de regels inzake de reserve en de erfrechten tussen echtgenoten in het algemeen bij huwelijkscontract te wijzigen of uit te sluiten, niet alleen in het geval van afstammelingen uit een vroegere relatie maar eveneens wanneer er geen kinderen bestaan uit een vroegere relatie. In deze optie, wordt aldus het toepassingsveld van het voorstel van de heer Jef Valkeniers opmerkelijk verbreed.

In verband met voormelde opties, hebben de leden van het Comité zich uitgesproken in volgende zin:

– De eerste en de tweede optie werden op een gelijkwaardige wijze onthaald en dienaangaande heeft het Comité dus geen bijzondere voorkeur;

– Voor de derde optie is het standpunt van het Comité duidelijk: de meerderheid van de leden van het Comité verstrekt hiervoor een negatief advies omdat deze optie te ver gaat. Zij wijkt ook te veel af van het voorstel van de heer Jef Valkeniers.

Meester Jean-François Taymans licht de eerste twee opties toe.

Eerste optie

Deze optie sluit, zoals gezegd, dicht aan bij het voorstel van de heer Jef Valkeniers, waarbij volgende aanpassingen door het Comité wenselijk worden geacht:

– De nieuwe regeling duidelijk toepasselijk maken in geval van afstammelingen, niet alleen uit een voorgaand huwelijk maar ook, uit een andere relatie;

– De conventionele wijzigingen niet alleen toelaten in een voorhuwelijks contract maar ook in wijzigingen van een huwelijkscontract in de loop van het huwelijk;

– De mogelijkheid om af te wijken van de regels inzake de reserve niet uitsluitend beperken tot de nala-

Ces possibilités peuvent être résumées dans les trois options suivantes :

– Une première option rejoint la proposition de loi de M. Jef Valkeniers, notamment dans la possibilité de s'écarter par le biais du contrat de mariage des règles relatives à la réserve successorale entre époux ;

– Une deuxième option va plus loin étant donné qu'ici, on pourrait changer ou exclure non seulement la réserve successorale entre époux (art. 925bis du C.C.) mais également les droits successoraux entre époux en général (art. 754bis C.C.) ;

– Une troisième option va encore plus loin étant donné que par celle-ci on offrirait la possibilité de modifier ou d'exclure de manière générale les règles en matière de réserve et de droits successoraux entre époux non seulement en présence d'une descendance issue d'une relation antérieure mais également en l'absence d'enfants issus d'une relation antérieure. Dans cette option, le champ d'application de la proposition de loi de M. Jef Valkeniers est singulièrement élargi.

Dans le cadre des options précitées, les membres du Comité se sont prononcés de la manière suivante :

– La première et la deuxième option ont été accueillies de façon similaire et le Comité n'a à leur sujet aucune préférence particulière ;

– Pour la troisième option, le point de vue du comité est clair : la majorité des membres du comité ont émis un avis négatif à son propos étant donné que cette option va trop loin. Elle s'écarte également trop de la proposition de M. Jef Valkeniers.

Maître Jean-François Taymans commente les deux premières options :

Première option

Comme cela a déjà été dit, celle-ci rejoint la proposition de M. Jef Valkeniers. Les adaptations suivantes semblent souhaitables pour le Comité :

– Rendre applicable de façon claire la nouvelle réglementation en cas de descendance non seulement issue du mariage mais également issue d'une autre relation ;

– Ne pas seulement autoriser les modifications conventionnelles dans un contrat pré-nuptial mais les permettre également lors d'une modification du contrat de mariage en cours de mariage ;

– La possibilité de s'écarter des règles en matière de réserve ne doit pas se limiter exclusivement à la suc-

tenschap van de echtgeno(o)t(e) die afstammelingen heeft uit een andere relatie, maar ook mogelijk maken voor de nalatenschap van de andere echtgeno(o)t(e);

– De conventionele verzaking aan de reserve op de gezinswoning ook toelaten mits het bekomen van een kosteloos inwoonrecht voor een bepaalde termijn. Het komt inderdaad in de praktijk vaak voor dat ieder van de echtgenoten een eigen woning bezit. De echtgenoten gaan hun intrek nemen in één van deze woningen die de gezinswoning wordt. Wanneer zij een beding van verzaking aan de reserve overeenkomstig artikel 915*bis*, § 1 B.W. bedongen hebben, zal het vruchtgebruik wegval- len op de ene woning en niet op de andere woning die toevallig de gezinswoning is. Dit kan aanleiding geven tot een ongewenst onevenwicht. Vandaar het voorstel om ook de verzaking toe te laten van de rechten be- doeld in artikel 915*bis*, §2.

Het KFBN legt volgende tekst voor:

Art. 915*bis*. — § 5. De echtgenoten kunnen bij huwelijkscontract of bij wijzigingsakte, voor het geval een van hen een of meer afstammelingen nalaat uit een an- dere relatie van voor hun huwelijk of voor hun huwelijk geadopteerd, geheel of ten dele, zelfs zonder wederke- righeid, een regeling treffen die afwijkt van de bepalin- gen van § 1 en 2.

Niettegenstaande elke andersluidende bepaling ver- krijgt de langstlevende echtgenoot evenwel steeds het recht van kosteloos gebruik gedurende een jaar na het openvallen van de nalatenschap van het onroerend goed dat bij het openvallen van de nalatenschap het gezin tot voornaamste woning diende en van het daarin aanwe- zige huisraad.

Tweede optie

In de eerste optie, wordt de mogelijkheid voorzien om te verzaken aan al of een deel van de reservataire rech- ten. Het erfrecht als dusdanig blijft evenwel bestaan. In principe blijft aldus het volledige erfrechtelijke vruchtge- bruik in hoofde van de langstlevende van toepassing. Wilt men ook dit aan de langstlevende onttrekken, dan dient dit testamentair te worden voorzien.

Het zou eenvoudiger zijn wanneer in het huwelijks- contract ook een overeenkomst zou kunnen gesloten worden over de erfelijke rechten van de langstlevende in het algemeen.

Deze wetswijziging zou bij voorkeur dienen opgeno- men te worden als een nieuw tweede lid van artikel 1388 B.W.

cession de celui des époux qui a une descendance d'une autre relation, mais doit également être possible pour la succession de l'autre conjoint ;

– Permettre également la renonciation conventionnelle à la réserve sur l'habitation familiale à condition de l'ob- tention d'un droit d'habitation pour une période détermi- née. Il arrive en effet souvent dans la pratique que cha- cun des époux possède une habitation. Les époux vont s'installer ensemble dans l'une de ces habitations qui devient la résidence familiale. Si ils ont stipulé confor- mément à l'article 915*bis*, § 1er, une clause de renoncia- tion à la réserve, l'usufruit tombera sur une habitation et non sur l'autre qui, comme par hasard, sera l'habitation familiale. Cela peut donner lieu à un déséquilibre non voulu. D'où la proposition d'également permettre l'ex- clusion des droits visés à l'article 915*bis*, § 2.

La FRNB propose le texte suivant :

Art. 915*bis*.— § 5. Les époux peuvent par contrat de mariage ou acte modificatif, pour le cas où l'un d'eux laisse un ou plusieurs descendants issus d'une autre relation antérieure à leur mariage ou adopté avant leur mariage, conclure un accord complet ou partiel, même sans réciprocité, qui s'écarte des dispositions des § 1er et 2.

Nonobstant toute disposition contraire, l'époux survi- vant aura cependant toujours droit à l'usage gratuit, du- rant une année à compter de l'ouverture de la succes- sion, de l'immeuble affecté au logement principal de la famille lors de l'ouverture de la succession ainsi que des meubles meublant qui le garnissent.

Deuxième option

Dans la première option, la possibilité de renoncer à tout ou partie des droits réservataires est prévue. Le droit successoral semble de la sorte cependant exister. En principe, la totalité de l'usufruit successoral dans le chef du conjoint survivant reste d'application. Si l'on veut éga- lement ôter cet usufruit au survivant, il faut le préciser dans un testament.

Il serait plus simple de pouvoir conclure un accord sur les droits successoraux du survivant en général dans le contrat de mariage.

Cette modification législative devrait de préférence faire l'objet d'un nouvel alinéa 2 de l'article 1388 C.civ.

Het KFBN legt volgende tekst voor:

De echtgenoten kunnen bij huwelijkscontract of bij wijzigingsakte, voor het geval een van hen een of meer afstammelingen nalaat uit een andere relatie van voor hun huwelijk of voor hun huwelijk geadopteerd, geheel of ten dele, zelfs zonder wederkerigheid, een regeling treffen over de rechten die de ene in de nalatenschap van de andere kan uitoefenen.

Deze regeling doet geen afbreuk aan het recht van de ene om bij testament of bij akte onder de levenden te beschikken ten gunste van de andere en kan in geen geval aan de langstlevende het recht ontnemen van gedurende een jaar na het overvallen van de nalatenschap van de eerststervende het kosteloos gebruik te hebben van het onroerend goed dat bij het overvallen van de nalatenschap van de eerststervende het gezin tot voornaamste woning diende en van het daarin aanwezige huisraad.

Meester Johan Verstraete licht de derde optie toe.

Derde optie

Een aantal leden van het Comité voor Studie en Wetgeving heeft een voorstel uitgewerkt dat verder reikt dan het voorstel van de heer Valkeniers. Deze werkgroep verstrekt een aanbeveling om bij huwelijkscontract aan de echtgenoten de mogelijkheid te laten om de reserve en de erfelijke rechten te wijzigen of uit te sluiten ook wanneer er geen afstammelingen zijn uit een andere relatie.

Deze optie werd, zoals gezegd, door de meerderheid van de leden van het Comité niet wenselijk geacht. Zij wordt als ongewenst aanzien onder meer omwille van de volgende redenen:

«Het komt ongewenst voor aan de echtgenoten bij huwelijkscontract in algemene zin de vrijheid te laten om de erfelijke rechten en de reserve van de langstlevende uit te schakelen en aan de langstlevende aldus een onontbeerlijke bescherming te ontnemen. Het imperatieve karakter van de wet van 14 mei 1981 tot wijziging van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot – één van de belangrijke innovaties van het B.W. uit de voorbije eeuw – moet in principe behouden blijven. Voor de meerderheid van de Belgische bevolking bestaat het vermogen hoofdzakelijk uit een woning, huisraad en wat spaargelden. De beveiliging van de langstlevende bij middel van een reservatair vruchtgebruik is vanzelfsprekend en mag niet het voorwerp uitmaken van conventionele afbouw – ook niet wanneer deze bevat wordt in een notariële akte.

La FRNB propose le texte suivant :

Les époux peuvent par contrat de mariage ou acte modificatif, pour le cas où l'un d'eux laisse un ou plusieurs descendants issus d'une autre relation antérieure à leur mariage ou adoptés avant leur mariage, conclure un accord complet ou partiel, même sans réciprocité, sur les droits que l'un pourra exercer dans la succession de l'autre.

Cet accord ne porte pas atteinte au droit de chacun de disposer par testament ou par acte entre vifs au profit de l'autre et ne peut en aucun cas priver le survivant du droit à l'usage gratuit, durant une année à compter de l'ouverture de la succession du prémourant, de l'immeuble affecté au logement principal de la famille lors de l'ouverture de la succession ainsi que des meubles meublant qui le garnissent.

Maître Johan Verstraete commente la troisième option.

Troisième option

Un certain nombre de membres du Comité d'études et de législation ont élaboré une proposition qui va plus loin que la proposition Valkeniers. Ce groupe de travail émet une recommandation afin que, lors du contrat de mariage, la possibilité soit offerte aux époux de modifier ou d'exclure la réserve et les droits successoraux lorsqu'il n'existe pas de descendance issue d'une autre relation.

Comme dit précédemment, cette option n'a pas été jugée souhaitable par la majorité des membres du Comité. Elle est considérée comme indésirable entre autres pour les raisons suivantes :

« Il semble indésirable de laisser aux époux la liberté lors du contrat de mariage au sens large du terme d'exclure les droits successoraux et la réserve du survivant et ce faisant de priver le survivant d'une protection indispensable. Le caractère impératif de la loi de 1981 – une des innovations importantes du C.C. du siècle dernier – doit être en principe maintenu. Pour la majorité de la population belge, le patrimoine consiste principalement en une habitation, les meubles meublant et un peu d'économie. La protection du survivant au moyen d'une réserve en usufruit est significative et ne peut être l'objet d'une suppression conventionnelle – même pas lorsque celle-ci se trouve dans un acte notarié.

Deze opvatting ligt in de lijn van de enquête gehouden bij de Belgische bevolking in 1997: «Een ruime meerderheid (81 %) van de geënquêteerde burgers spreekt zich uit tegen het feit dat samenwonende echtgenoten elkaar volledig zouden mogen onterven». (Van Houtte, J., ea., De Sociale betekenis van de erfrechtelijke reserve, in *De erfrechtelijke reserve in vraag gesteld*, DI II, Bruylant 1997, p. 39, 76).

Het lijkt wel aanvaardbaar dat aan dit principe één uitzondering wordt toegevoegd voor het geval één van de echtgenoten kinderen heeft van voor zijn huwelijk. Alleen in dit geval is het redelijk om een afweging toe te laten tussen de belangen van de kinderen van de eerststervende en de belangen van de langstlevende echtgenoot».

Ten behoeve van de wetgever heeft de werkgroep de volgende toelichting gegeven:

1. Na grondige analyse van de wetsvoorstellen tot wijziging van artikel 915*bis* B.W. ingediend door de heer Jef Valkeniers en de amendementen hierop van de heer Vincent Decroly, kwamen de leden tot volgende bevindingen.

2. Het notariaat ervaart regelmatig dat de (dwingende) erfrechtelijke aanspraken die sinds de wet van 14 mei 1981 aan de langstlevende echtgenoot toekomen, voor echtgenoten een hinderpaal vormen bij het treffen van een voor hen aangepaste vermogensrechtelijke regeling. Het steunt dan ook elk wetgevend initiatief dat voor dit probleem een evenwichtige oplossing biedt.

3. Afspraken tussen echtgenoten die er zouden toe leiden dat geheel of ten dele afbreuk wordt gedaan aan deze erfaanspraken, kunnen nochtans alleen genomen worden onder juridische begeleiding, bovendien is enige publiciteit daarbij gewenst. Het lijkt dus aangewezen dat dergelijke afspraken alleen bij huwelijkscontract kunnen vastgelegd worden (zie nochtans de preciseringen in nr. 10).

Op die manier wordt het huwelijkscontract trouwens opnieuw hét instrument bij uitstek waarin op een niet-eenzijdig herroepbare wijze een regeling kan getroffen worden over de *totaliteit* van de patrimoniale verhoudingen tussen de echtgenoten.

Echtgenoten kunnen vandaag bij huwelijkscontract afspraken maken over het statuut van hun goederen en schulden, over de verdeling van een eventueel gemeenschappelijk vermogen en de erfaanspraken van hun wederhelft op hun eigen goederen uitbreiden. Maar ze kunnen die erfaanspraken niet beperken, want dat kadert

Cette conception se trouve dans la prolongation de l'enquête faite auprès de la population belge en 1997 : « Une vaste majorité (81 %) des citoyens interrogés se sont prononcés contre le fait que des époux cohabitants puissent mutuellement se déshériter totalement ». (Van Houtte, J., ea, De sociale betekenis van de erfrechtelijke reserve, in *De erfrechtelijke reserve in vraag gesteld*, DI II, Bruylant 1997, p.39, 76).

Il semble acceptable que l'on ajoute une exception à ce principe pour le cas où l'un des époux laisse des enfants d'avant son mariage. Dans ce cas seulement, il est raisonnable de procéder à une comparaison entre les intérêts des enfants du premier mourant et les intérêts de l'époux survivant. ».

À l'intention du législateur, le groupe de travail a fait l'exposé suivant :

1. Après examen approfondi des propositions de loi modifiant l'article 915*bis* du Code civil, déposées par M. Jef Valkeniers, et des amendements de Monsieur Decroly, les membres sont arrivés aux conclusions suivantes.

2. Le notariat constate régulièrement que les droits successoraux (impératifs) dont bénéficie le conjoint survivant, depuis la loi du 14 mai 1981, sont de nature à faire obstacle à un régime des droits patrimoniaux adapté aux époux. Le notariat soutient dès lors toute initiative législative visant à apporter des solutions harmonieuses à ce problème.

3. Les conventions entre époux qui porteraient atteinte, en tout ou en partie, à ces droits successoraux ne peuvent toutefois être rédigées qu'avec une aide juridique ; de plus, un minimum de publicité est souhaitable à cet égard. Il semble donc indiqué que de telles conventions puissent être uniquement actées par contrat de mariage (voir toutefois les précisions apportées au n° 10).

Ce faisant, le contrat de mariage se profile de nouveau comme l'instrument par excellence permettant de régler de manière révocable et non unilatérale la *totalité* des rapports patrimoniaux entre époux.

À l'heure actuelle, les époux peuvent, par le biais du contrat de mariage, faire des conventions relatives au statut de leurs biens et de leurs dettes, au partage du patrimoine commun éventuel ainsi qu'à l'accroissement des droits successoraux du conjoint aux biens propres de l'autre. Ils ne peuvent cependant pas limiter ces droits

niet meer binnen de uitzonderlijk toegelaten erf-overeenkomst die de contractuele erfstelling is. Maar na de wet van 14 mei 1981 voelen ze misschien wel de behoefte om deze (nu) ruime erfrechten te beperken en dit samen met de rest van hun patrimoniale afspraken in één en dezelfde akte te regelen.

Vandaag is bij echtscheiding bij onderlinge toestemming dergelijke globale afspraak wel mogelijk in de regelingsakte.

4. Maar is artikel 915*bis* B.W. de meest geschikte plaats om deze aangelegenheid te regelen? Beperking of afstand van de daar toegekende rechten leidt alleen tot de uitschakeling van het (kleinere) voorbehouden erfdeel, waartoe de langstlevende echtgenoot *slechts* herleid is zo hij door zijn wederhelft *reeds* werd ontferd of zo deze overdreven giften aan anderen deed. Het is nochtans de bedoeling de echtgenoten de mogelijkheid te geven om ook het ruimere erfrecht voorzien in artikel 745*bis* B.W. uit te schakelen.

Artikel 1388 B.W. waarin gesteld wordt wat echtgenoten bij huwelijkscontract kunnen regelen is daartoe een meer geschikte plaats, alhoewel hoe dan ook een aanpassing van artikel 915*bis* B.W. nodig blijft.

5. Het lijkt niet aangewezen deze mogelijkheid aan andere bijkomende voorwaarden te onderwerpen. Deze leiden immers tot onverantwoorde discriminaties zowel ten aanzien van de echtgenoten als ten aanzien van hun kinderen.

6. Uiteraard zou inbreuk gepleegd worden op artikel 334 B.W. en de rechtspraak van het EHRM zo alleen de hypothese gevisieerd wordt dat er kinderen uit een vorig huwelijk zijn.

Onevenwichtig is ook alleen maar de echtgenoot die reeds kinderen heeft, de mogelijkheid te geven zijn wederhelft geheel of ten dele te onterven.

7. Trouwens waarom zouden ook echtgenoten met gemeenschappelijke kinderen niet mogen overeenkomen dat ze bijvoorbeeld geen inbreng of inkorting kunnen vorderen van schenkingen aan hun kinderen? De draagwijdte van artikel 858 *bis*, lid 2 B.W. terzake is in de rechtsleer betwist, het viseert hoe dan ook alleen de inbreng en niet de inkorting.

8. Welke objectief verantwoorde redenen kunnen bovendien aangevoerd worden om personen zonder kinderen, die op latere leeftijd (her)trouwen, wel het recht te ontzeggen om een globale patrimoniale afspraak te maken en hun te verbieden afstand te doen van rechten

successoraux étant donné que cela n'entre pas dans le cadre de la convention successorale exceptionnellement autorisée qu'est l'institution contractuelle. Or, suite à la loi du 14 mai 1981, il peut arriver que des époux ressentent effectivement le besoin de limiter ces droits successoraux étendus, et ce, dans le même acte que celui de leurs autres conventions patrimoniales.

À l'heure actuelle, une telle convention globale est possible au niveau du règlement transactionnel rédigé dans le cadre d'un divorce par consentement mutuel.

4. La question est de savoir si l'article 915*bis* du Code civil est bien l'endroit idéal pour apporter ces modifications. La limitation ou la renonciation aux droits qui y sont accordés a pour seul effet de supprimer la réserve successorale (plus petite) à laquelle le survivant est réduit *dans le seul cas* où il a *déjà* été déshérité par son conjoint ou si celui-ci a fait des libéralités excessives en faveur de tiers. Le but est cependant de donner aux conjoints la possibilité d'éliminer le droit successoral plus large prévu à l'art. 745*bis* du Code civil.

L'article 1388 du Code civil, qui précise ce que les époux peuvent régler par contrat de mariage, est pour cette raison une place plus appropriée, bien qu'une adaptation de l'article 915*bis* du Code civil demeure nécessaire.

5. Il ne semble pas indiqué de soumettre cette possibilité à d'autres conditions complémentaires, car elles conduiraient à des discriminations injustifiées tant à l'égard des époux que des enfants.

6. Il serait évidemment porté atteinte à l'article 334 du Code civil et à la jurisprudence de la Convention européenne des droits de l'homme si l'on envisageait uniquement l'hypothèse où il existe des enfants issus d'un mariage précédent.

Il serait tout aussi déséquilibré de ne donner la possibilité de déshériter, en tout ou partie, son conjoint qu'à l'époux ayant déjà des enfants.

7. Par ailleurs, pourquoi des conjoints ayant des enfants communs ne pourraient-ils pas convenir qu'ils ne peuvent, par exemple, pas demander à leurs enfants le rapport ou la réduction de donations? La portée de l'article 858*bis*, alinéa 2 du Code civil en la matière est contestée. Quoi qu'il en soit, il ne vise que le rapport et non la réduction.

8. Quel motif objectif peut être invoqué pour priver les personnes sans enfants qui se (re)marieraient à un âge avancé du droit de régler le sort de l'ensemble de leur patrimoine et pour leur interdire de renoncer à faire valoir des droits sur un patrimoine qui s'est créé sans aucun

op een patrimonium dat zonder enige bijdrage van hun kant tot stand gekomen is? Er worden toch ook geen voorwaarden gesteld bij de keuze van een stelsel van scheiding van goederen. Niets belet deze echtgenoten ondanks deze verzaking wel te opteren voor het wettelijk stelsel waardoor ze wel delen in wat nog gemeenschappelijk verworven wordt.

9. Waarom mag men in deze globale regeling niet de gezinswoning met huisraad betrekken? Het gaat toch alleen maar om een mogelijkheid die aan twee volwassen en bekwame personen geboden wordt en niet om een regeling die hun opgedrongen wordt.

Dat de bescherming van de concrete reserve voor de wetgever van 14 mei 1981 niet zo heilig was (als soms beweerd wordt) blijkt uit de toen reeds ingevoerde § 2, lid 2 en § 3 van artikel 915*bis* en § 2 (nu lid 3) bij artikel 1287 Ger. W.

Alleen door de wet van 31 maart 1987 werd in het toen ingevoerde artikel 334*ter*, lid 3 B.W. een hogere bescherming voorzien voor de concrete reserve. De bedrogen echtgenoot kan eenzijdig aan zijn (overspelige) wederhelft, die een kind blijkt te hebben met een andere persoon, zijn abstracte reserve ontnemen maar niet zijn concrete reserve. Men kan zich trouwens afvragen of dit een coherente regel is nu bij feitelijke scheiding, zowel de concrete als de abstracte reserve aan de langstlevende echtgenoot kan ontnomen worden los van enige verantwoording over diens gedrag.

10. Het lijkt tenslotte aangewezen dergelijke regeling over de erfaanspraken ook toe te laten bij wijzigingsakte. Anders wordt afbreuk gedaan aan de veranderlijkheid van het huwelijkscontract (en zijn bijkomende inhoud) wat in 1976 als een nieuwe verworvenheid werd beschouwd, die in 1998 nog vereenvoudigd en dus aangemoedigd werd. Echtgenoten kunnen toch ook bij wijzigingsakte terugkomen op een toebedeling aan de langstlevende echtgenoot van het volledige gemeenschappelijk vermogen.

Anders oordelen zou bovendien ook tot een onverantwoorde discriminatie leiden ten aanzien van echtparen die reeds gehuwd zijn.

Deze afspraken betreffen de erfaanspraken en dus niet het huwelijksstelsel als dusdanig. Ze hebben noch de vereffening van het stelsel noch een onmiddellijke verandering van de samenstelling van de vermogens tot gevolg. Net zoals de herroeping van schenkingen kunnen zij dus via een kleine wijzigingsprocedure toegevoegd of gewijzigd worden. Men zou eventueel een aanpassing van artikel 1394 B.W. in die zin kunnen voorzien.

11. Dergelijke regeling over erfaanspraken komt neer op een overeenkomst over een toekomstige nalatenschap

apport de leur part ? Il n'y a quand même aucune condition imposée lors du choix du régime matrimonial de la séparation des biens. Rien n'empêche ces époux, notwithstanding cette renonciation, d'opter pour le régime légal par lequel ils partagent ce qui a été acquis en commun.

9. Pourquoi ne peut-on pas faire entrer dans ce régime global le logement familial et les meubles meublants ? Il ne s'agit en effet que d'une possibilité qui est offerte à deux personnes adultes et capables, et non d'un règlement qui leur est imposé.

Les §§ 2, alinéa 2 et 3 de l'article 915*bis* ainsi que le § 2 (actuellement alinéa 3) de l'article 1287 du Code judiciaire déjà insérés à l'époque montrent que la protection de la réserve concrète n'était, pour le législateur du 14 mai 1981, pas si sacrée (comme certains le prétendent).

Ce n'est que par la loi du 31 mars 1987 qu'une haute protection de la réserve concrète a été prévue, par l'introduction de l'article 334*ter*, alinéa 3, du Code civil. L'époux trompé peut unilatéralement retirer à son conjoint (adultère), qui s'avère avoir eu un enfant avec une autre personne, sa réserve abstraite mais pas sa réserve concrète. On peut toutefois se demander si cette règle est bien cohérente, dès lors qu'en cas de séparation de fait, tant la réserve concrète que la réserve abstraite peuvent être retirées au conjoint survivant sans la moindre justification concernant son comportement.

10. Il semble enfin indiqué de permettre un tel règlement des droits successoraux par acte modificatif de l'acte de mariage. Ne pas le faire reviendrait à porter sérieusement atteinte au principe de la possibilité de modification d'un contrat de mariage (et de son contenu), ce qui avait été considéré en 1976 comme une nouvelle acquisition, qui a encore été simplifiée et donc encouragée en 1998. Par acte modificatif, les conjoints peuvent revenir sur l'attribution de la totalité du patrimoine commun au conjoint survivant.

En décider autrement reviendrait également à une discrimination injustifiée à l'égard des couples déjà mariés.

Ces conventions concernent les droits successoraux et donc pas le régime matrimonial en tant que tel. Elles n'entraînent ni la liquidation du régime ni une modification de fait de la composition des patrimoines. Tout comme la révocation des donations, elles peuvent donc être ajoutées ou modifiées par la petite procédure de modification. Il y aurait peut-être lieu d'envisager une modification de l'article 1394 du Code civil en ce sens.

11. Un tel règlement de droits successoraux revient à établir un pacte sur une succession future. C'est en prin-

schap. Deze zijn in de regel verboden, maar de wetgever heeft hier steeds - en nu zelfs in stijgende mate - uitzonderingen op voorzien. Duidelijkheidshalve dienen wel sommige van deze uitdrukkelijke verbodsbepalingen te worden aangepast

12. Hoe dan ook, de echtgenoten verzaken zodoende alleen aan hun erfaanspraken. Niets belet hen later hun partner te bevoordelen op grond van een schenking, een legaat of een contractuele erfstelling. Deze verzaking doet al evenmin afbreuk aan de rechten van een behoeftige langstlevende echtgenoot om overeenkomstig artikel 205bis B.W. een vordering tot levensonderhoud in te stellen ten laste van de nalatenschap van de eerstgestorven echtgenoot.

Om de hierboven uiteengezette redenen wordt een reeks wijzigingen aan het B.W. voorgesteld:

In artikel 1388 B.W. een tweede lid toevoegen, dat luidt als volgt:

« Onverminderd het voorbehouden erfdeel van afstammelingen, kunnen de echtgenoten evenwel bij huwelijkscontract of bij wijzigingsakte, geheel of ten dele, zelfs zonder wederkerigheid, een regeling treffen over de rechten die de ene in de nalatenschap van de andere kan uitoefenen, in afwijking van welke wettelijke bepaling ook. Deze regeling doet geen afbreuk aan het recht van de ene om bij testament of bij schenking te beschikken ten gunste van de andere. »

Artikel 915bis paragraaf 1 vervangen als volgt:

§ 1. Onder voorbehoud van hetgeen krachtens artikel 1388, lid 2 is bedongen, geldt voor de langstlevende echtgenoot het volgende.

Paragraaf 2 eerste lid als volgt vervangen:

§ 2. Giften bij akten onder de levenden of bij testament mogen niet tot gevolg hebben dat de langstlevende echtgenoot het vruchtgebruik verliest over de helft van de nalatenschap of over het onroerend goed dat bij het openvallen van de nalatenschap het gezin tot voornaamste woning diende en van het daarin aanwezige huisraad.

Artikel. 334ter van het Burgerlijk Wetboek moet dan minstens in overeenstemming hiermee aangepast worden: de woorden 'met uitzondering van het erfrecht dat hij krachtens artikel 915bis § 2' moeten minstens vervangen worden door de woorden 'met uitzondering van het vruchtgebruik op de voornaamste gezinswoning en

cipe interdit, mais le législateur a toujours prévu – et, actuellement, dans une mesure croissante – des exceptions. Pour plus de clarté, il convient cependant d'adapter certaines de ces interdictions expresses.

12. Quoi qu'il en soit, les conjoints ne renoncent de cette manière qu'à leurs droits successoraux. Rien ne les empêche d'avantager ultérieurement leur partenaire sur la base d'une donation, d'un legs ou d'une institution contractuelle. Cette renonciation ne porte pas davantage atteinte au droit d'un conjoint survivant nécessitant d'engager une action alimentaire à charge de la succession du conjoint prémourant, conformément à l'article 205bis du Code civil.

Pour les raisons exposées ci-avant, toute une série de modifications du Code civil sont proposées :

Ajouter un alinéa 2 à l'article 1388 du Code civil, libellé comme suit :

« Sous réserve de la part réservataire des descendants, les époux peuvent toutefois, par contrat de mariage ou par acte modificatif, en tout ou en partie, même sans réciprocité, convenir d'un régime concernant les droits que l'un peut exercer dans la succession de l'autre, et ce, par dérogation à toute disposition légale quelle qu'elle soit. Cette disposition ne porte pas atteinte au droit d'un époux de disposer par testament ou libéralité en faveur de l'autre. »

Remplacer l'article 915bis, § 1er, comme suit :

« § 1er. Sous réserve de ce qui est stipulé en vertu de l'article 1388, alinéa 2, les règles suivantes sont applicables au conjoint survivant. »

Remplacer le § 2, alinéa 1er, comme suit :

« § 2. Les libéralités faites par actes entre vifs ou par testament ne peuvent avoir pour conséquence la perte, pour le conjoint survivant, de l'usufruit de la moitié de la succession ou du bien immeuble servant de logement familial principal à l'ouverture de la succession et des meubles meublants. »

L'article 334ter du Code civil doit dès lors être au moins adapté comme suit : les mots « à l'exception de ceux qu'il tient de l'article 915bis, § 2 » doivent être remplacés par « à l'exception de l'usufruit sur le logement familial principal et les meubles meublants, pour autant que l'article 915bis, § 2, trouve à s'appliquer » à moins que

het huisraad, voor zover artikel 915bis § 2 van toepassing is', tenzij men het coherenter zou vinden deze zinsede weg te laten.

De artikelen. 791 en 1130, lid 2 B.W. moeten aanvangen met de woorden 'Tenzij in de gevallen bij wet voorzien, ...'

In artikel 1394 lid 3 B.W. wordt het zinsdeel dat begint met 'of zich beperkt tot herroeping...' als volgt vervangen 'of zich beperkt tot een regeling zoals voorzien in artikel 1388, lid 2 B.W.

Bijkomend voorstel

De werkgroep vroeg zich bovendien af of deze gelegenheid niet moest worden gebruikt om de reserve van de ascendenten volledig af te schaffen. Deze vormt immers één van de grote resterende hinderpalen voor samenwonenden om in een degelijke verzorging van de langstlevende te voorzien.

Dergelijke volledige afschaffing van de reserve moet dan wel gecompenseerd worden door een meer algemene vordering tot levensonderhoud ten laste van de nalatenschap van een afstammeling in geval een van zijn ascendenten ten tijde van dat overlijden behoeftig is. Daar deze vordering een compensatie is voor het verlies van de reserve, kan zij alleen toekomen aan een ascendent die in nuttige graad en orde van erfopvolging stond maar ten gevolge van giften aan anderen geheel of ten dele uit de nalatenschap van zijn afstammeling gesloten werd.

Aan het Burgerlijk Wetboek worden volgende wijzigingen voorgesteld:

Artikel 915 B.W. wordt afgeschaft.

Artikel 205bis, lid 2 wordt vervangen als volgt:

«De nalatenschap van een vooroverleden afstammeling is levensonderhoud verschuldigd aan een ascendent die ten tijde van het overlijden behoeftig is en geheel of ten dele uit de nalatenschap gesloten werd door giften aan anderen.»

B. Uiteenzetting van professor Hélène Casman, gewoon hoogleraar (VUB en ULB)

Professor Casman haalt uit haar notariële praktijk volgend voorbeeld aan:

Een man heeft uit zijn eerste huwelijk 4 kinderen. Hij heeft een belangrijk familiaal bedrijf waarin deze kinde-

l'on ne trouve plus cohérent de supprimer cette partie de phrase.

Les articles 791 et 1130, alinéa 2, du Code civil doivent commencer par les mots : « *Excepté dans les cas prévus par la loi,* ».

Dans l'article 1394, alinéa 3, du Code civil, la partie de phrase qui commence par « *ou porte seulement sur la rétraction* » est modifiée comme suit : « *ou se limite à un règlement tel que prévu à l'article 1388, alinéa 2, du Code civil* ».

Proposition complémentaire

Le groupe de travail s'est par ailleurs demandé si l'on ne devait pas profiter de l'opportunité pour supprimer complètement la réserve des ascendants. Celle-ci constitue en effet un des derniers obstacles de taille pour les cohabitants préoccupés d'assurer le bien-être de leur partenaire après leur décès.

La suppression pure et simple de la réserve doit cependant être compensée par une action alimentaire plus générale à charge de la succession d'un descendant pour le cas où un des ascendants est nécessaire au moment du décès. Compte tenu du fait que cette action est une compensation pour la perte de la réserve, elle ne peut être accordée qu'à un ascendant qui se trouve en ordre utile dans la dévolution légale, mais qui, suite aux libéralités faites au profit de tiers, se trouve exclu pour tout ou partie de la succession de son descendant.

Il est proposé d'apporter au Code civil les modifications suivantes:

L'article 915 du Code civil est supprimé.

L'article 205bis, alinéa 2, est modifié comme suit :

« *La succession d'un descendant prédécédé est redevable d'aliments à un ascendant qui, au moment du décès, se trouve dans le besoin et qui est exclu pour tout ou pour partie de la succession du fait de libéralités au profit de tiers.* ».

B. Exposé de Hélène Casman, professeur ordinaire (ULB et VUB)

La professeur Casman cite l'exemple suivant, puisé dans sa pratique notariale :

Un homme a 4 enfants de son premier mariage. Il possède une importante entreprise familiale dans la-

ren professioneel actief zijn. Een belangrijk aandelenpakket heeft hij onder hen verdeeld. De man in kwestie overweegt om een nieuw huwelijk aan te gaan. Hij verneemt dat krachtens de huidige wetgeving zijn toekomstige tweede vrouw het vruchtgebruik op zijn hele nalatenschap zal verkrijgen, dus niet alleen op de woning, de inboedel en de spaargelden maar ook op alle aandelen, zelfs op deze gegeven aan de kinderen, van het bedrijf. Dit vruchtgebruik kan weliswaar gereduceerd worden tot de helft.

In het licht van deze feiten besloot de man evenwel vooralsnog niet te huwen.

De spreekster juicht het initiatief van de heer Jef Valkeniers dan ook toe.

Volgens haar is het evenwel aangewezen dit niet op te nemen in een testamentaire regeling, maar in het huwelijksvermogensrecht.

In het huwelijkscontract zou evenwel meer moeten kunnen bedongen worden dan alleen het ontnemen van het reservatair gedeelte. In het huwelijkscontract zelf, moet de regeling in onderling overleg tussen de aanstaande echtgenoten kunnen worden uitgewerkt.

De regeling die uit het wetsvoorstel zal voortspuiten dient dan ook voldoende ruim te zijn opdat de echtgenoten deze kunnen aanpassen aan hun eigen situatie. Uiteraard moet later op deze mogelijkheid kunnen worden teruggekomen, huwelijkscontracten zijn immers wijzigbaar.

Verder merkt zij op dat het aangewezen zou zijn om deze problematiek te bekijken los van de aanwezigheid van kinderen van een vorige relatie.

C. Bespreking

Mevrouw Jacqueline Herzet (MR) kan zich niet van de indruk ontdoen dat deze voorstellen de verworvenheden van de wet van 14 mei 1981 tot wijziging van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot, op de helling zetten. Dit zal volgens haar aanleiding geven tot een gevoel van onzekerheid tussen de echtgenoten onderling alsook tussen hen en de kinderen.

Verder vreest zij dat op de toekomstige echtgeno(o)t(e) druk zal worden uitgeoefend om dergelijk beding te tekenen.

Mevrouw Hélène Casman (gewoon hoogleraar, VUB en ULB) antwoordt dat er een evenwicht zal moeten worden gevonden tussen de vrijheid van de echtgenoten om zelf de gevolgen van hun huwelijk te regelen en de bescherming voorzien voor degenen die terzake niets

quelle ces enfants travaillent. Il a réparti entre eux un important paquet d'actions. L'homme en question envisage de se remarier. Il apprend qu'en vertu de la législation actuelle, sa future seconde épouse recueillera l'usufruit sur la totalité de sa succession, donc pas seulement l'usufruit sur l'habitation, le mobilier et les économies, mais aussi l'usufruit sur toutes les actions de l'entreprise, même celles données aux enfants. Cet usufruit peut, certes, être réduit à la moitié.

Compte tenu de cela, l'homme décida de renoncer provisoirement au mariage.

L'oratrice applaudit dès lors à l'initiative de M. Valkeniers.

Elle estime cependant qu'il serait préférable se stipuler la restriction visée dans les dispositions testamentaires, et non dans le régime matrimonial.

Il devrait toutefois être possible de stipuler davantage dans le contrat de mariage que la privation de la quotité réservataire. Dans le contrat de mariage même, le régime applicable doit pouvoir être déterminé d'un commun accord par les futurs époux.

Le régime qui sera issu de la proposition de loi devra par conséquent laisser une marge suffisante pour que les époux puissent le moduler en fonction de leur propre situation. Il faudra, bien évidemment, que les époux puissent revenir ultérieurement sur ces stipulations. Les contrats de mariage peuvent en effet être modifiés.

Elle fait en outre observer qu'il conviendrait d'envisager ce problème indépendamment de la présence d'enfants issus d'une relation antérieure.

C. Discussion

Mme Jacqueline Herzet (MR) ne peut se défaire de l'impression que ces propositions remettent en question les acquis de la loi du 14 mai 1981 modifiant les droits successoraux du conjoint survivant, ce qui créera, selon elle, un sentiment d'incertitude entre les conjoints et entre ceux-ci et les enfants.

Elle craint en outre que l'on fasse pression sur le futur conjoint pour qu'il signe une telle clause.

Mme Hélène Casman (professeur ordinaire à la VUB et à l'ULB) répond qu'il faudra trouver un équilibre entre la liberté qu'ont les époux de régler eux-mêmes les effets de leur mariage et la protection prévue pour ceux qui n'ont rien réglé en la matière. Le régime légal reste

geregeld hebben. Voor deze laatsten blijft de wettelijke regeling van toepassing. Er wordt enkel aan hen die het willen een zekere vrijheid toegekend. Zij meent dan ook dat er geen sprake is van afstand van verworvenheden.

Volgens de heer Marc Verwilghen, minister van Justitie, moet hier een politieke keuze gemaakt worden. Hij meent evenwel dat ingevolge de grotere contractualisering van het huwelijk, er, filosofisch gezien, afstand wordt gedaan van een aantal verworvenheden.

De heer Jean-François Taymans (FRNB), beaamt dat men in zekere zin terugkomt op de verworvenheden van het verleden. Hij merkt evenwel op dat in de praktijk, de toekomstige echtgeno(o)t(e) er vaak zelf op aandringt om een zekere regeling uit te werken opdat duidelijk zou worden dat het huwelijk niet uit financiële overwegingen wordt aangegaan. De notaris stelt dan een contractuele regeling op die evenwel geen juridische waarde heeft.

De heer Hugo Coveliers (VLD) meent dat deze materie verband houdt met de regeling inzake het huwelijk en herinnert de leden eraan dat men zinnens is om de mogelijkheid om te huwen uit te breiden. In deze context, is volgens hem de eerst voorgestelde optie de meest haalbare.

Verder wenst hij te vernemen of er voorbeelden gegeven kunnen worden van een tweede huwelijk waarbij na het overlijden van de langstlevende echtgenoot, de tweede partner benadeeld wordt.

Mevrouw Hilde Jacobs (KFBN) merkt op dat het voorstel van de heer Valkeniers aanleunt bij een idee dat al ruim vijf jaar rondwaart bij de notarissen. Zij benadrukt dat de in de eerste optie voorgestelde duurtijd van kosteloos gebruik van de woning van één jaar louter als voorbeeld dient te worden beschouwd. Dit wetsvoorstel komt tegemoet aan een vraag van vele personen met kinderen uit een eerste relatie die een nieuw huwelijk wensen aan te gaan.

Op de vraag van de heer Coveliers antwoordt de heer Johan Verstraete (KFBN) dat de benadeling meestal gebeurt ten aanzien van de kinderen en niet ten aanzien van de tweede partner.

De heer Servais Verherstraeten (CD&V) stipt aan dat hij het oorspronkelijke wetsvoorstel van de heer Valkeniers medeondertekend heeft omdat het geen afbreuk doet aan de verworvenheden van de wet van 14 mei 1981. Hij staat dan ook huiverig tegen elke verdere uitbreiding van voorliggend wetsvoorstel.

Eigenlijk wordt er een afweging gedaan tussen de belangen van de kinderen uit een voorafgaand huwelijk

d'application pour ces derniers. On accorde simplement une certaine liberté à ceux qui le souhaitent. Elle estime dès lors qu'il n'y a absolument pas de remise en question des acquis.

M. Marc Verwilghen, ministre de la Justice, estime qu'il convient en l'occurrence de faire un choix politique. Il considère toutefois que la contractualisation accrue du mariage implique la renonciation, sur le plan philosophique, à certains acquis.

M. Jean-François Taymans (FRNB) estime également que l'on revient en quelque sorte sur les acquis du passé. Il fait toutefois observer que, dans la pratique, le futur conjoint insiste souvent lui-même pour que l'on règle certaines choses, afin qu'il soit clair que le mariage n'est pas contracté pour des raisons financières. Le notaire élabore dans ce cas un arrangement contractuel qui n'a toutefois aucune valeur juridique.

M. Hugo Coveliers (VLD) estime que cette matière est liée au régime matrimonial et rappelle aux membres que l'on a l'intention d'accroître les possibilités en matière de mariage. Il estime que dans ce contexte, l'option proposée en premier lieu est la plus praticable.

Il demande par ailleurs s'il est possible de donner des exemples d'un second mariage dans le cadre duquel le second partenaire est lésé après le décès du conjoint survivant.

Mme Hilde Jacobs (FRNB) fait observer que la proposition de M. Valkeniers est proche d'une idée qui circule depuis plus de cinq ans parmi les notaires. Elle souligne qu'il convient de considérer simplement comme un exemple la durée d'un an qui est proposée dans la première option en ce qui concerne l'usage gratuit du logement. Cette proposition de loi répond à une demande de nombreuses personnes ayant des enfants d'un premier lit qui souhaitent se remarier.

M. Johan Verstraete (FRNB) répond à la question de M. Coveliers que ce sont le plus souvent les enfants qui sont lésés et non le second partenaire.

M. Servais Verherstraeten (CD&V) souligne qu'il a cosigné la proposition de loi initiale de M. Valkeniers parce qu'elle ne porte pas atteinte aux acquis de la loi du 14 mai 1981. Il est dès lors réticent à tout élargissement de la proposition de loi à l'examen.

On met en fait en balance les intérêts des enfants issus d'un mariage précédent et les intérêts du deuxième parte-

en de belangen van de tweede partner. Deze belangenafweging kan in het oorspronkelijk voorstel enkel gebeuren vóór het huwelijk. In de opties voorgesteld door de notarissen zou dit ook mogelijk zijn tijdens het huwelijk. Hij vreest dat dit aanleiding zal geven tot conflicten binnen het gezin.

Mevrouw Hélène Casman (gewoon hoogleraar, VUB en ULB) stelt in haar eigen notariële praktijk vast dat iemand zich zelden laat overhalen tot een wijziging van het huwelijkscontract wanneer deze persoon hier niet zou achter staan of zichzelf zou benadelen.

De heer Johan Verstraete (KFBN) sluit zich hierbij aan. Indien het oorspronkelijke wetsvoorstel zou aangenomen worden, stelt zich evenwel het probleem van de gehuwden die bij het aangaan van huwelijk destijds niet de kans hebben gekregen om dergelijk voorhuwelijkscontract te sluiten. Een wijzigende akte kan hieraan tegemoetkomen.

Mevrouw Hélène Casman (gewoon hoogleraar, VUB en ULB) meent dat het essentieel is dat eens dergelijke bepaling wordt opgenomen in de huwelijksvermogensregeling, zij onderhevig is aan dezelfde regeling als de overige aspecten van het huwelijksvermogensrecht.

Mevrouw Jacqueline Herzet (MR) wenst te vernemen wat de positie van de kinderen uit het eerste huwelijk ten overstaan van de kinderen uit het tweede huwelijk is.

Mevrouw Hélène Casman (gewoon hoogleraar, VUB en ULB) merkt op dat de kinderen uit het eerste huwelijk geërfd hebben van hun moeder.

De kinderen uit het tweede huwelijk zullen erven van hun eigen moeder. Ten opzichte van de vader worden de kinderen vanzelfsprekend gelijkgeschakeld. Men mag niet uit het oog verliezen dat het hier het vruchtgebruik betreft. De kinderen uit het 2de huwelijk kunnen dit vruchtgebruik niet erven.

De heer Jef Valkeniers (VLD) heeft volgende vragen:

– het vruchtgebruik vertegenwoordigt 48% van het vermogen. Kan de overlevende echtgeno(o)t(e) eisen om uit de onverdeeldheid te gaan, om dit om te zetten in kapitaal?

– kan men een contract opmaken waarbij alles geschonken wordt aan de overlevende partner van het tweede huwelijk?

Mevrouw Hélène Casman bevestigt de eerste vraag van de heer Valkeniers. Wat zijn tweede vraag betreft, merkt zij op dat dit wel mogelijk is doch dat de kinderen uit het eerste huwelijk de inkorting zullen vragen op grond van artikel 1465 van het Burgerlijk Wetboek. In dit op-

naire. Dans la proposition de loi initiale, il ne peut être procédé à cette évaluation des intérêts en présence qu'avant le mariage. Dans le cadre des options proposées par les notaires, cette évaluation pourrait également être effectuée au cours du mariage. Il craint que cette possibilité donne lieu à des conflits au sein de la famille.

Mme Hélène Casman (professeur ordinaire à la VUB et à l'ULB) constate dans sa propre pratique notariale qu'une personne se laisse rarement convaincre de modifier le contrat de mariage si elle ne souscrit pas à cette modification ou si elle se lèse elle-même.

M. Johan Verstraete (FRNB) abonde dans ce sens. En cas d'adoption de la proposition de loi initiale, se poserait toutefois le problème des personnes mariées qui n'ont pas eu l'occasion, lorsqu'ils ont contracté mariage, de conclure un tel contrat préuptial. Un acte modificatif peut régler ce problème.

Pour Mme Hélène Casman (professeur ordinaire à la VUB et à l'ULB), il est essentiel qu'une fois reprise dans le régime matrimonial, une telle disposition soit soumise aux mêmes règles que les autres aspects du droit matrimonial.

Mme Jacqueline Herzet (MR) demande quelle est la position des enfants issus d'un premier mariage par rapport aux enfants du deuxième mariage.

Mme Hélène Casman (professeur ordinaire à la VUB et à l'ULB) fait observer que les enfants issus du premier mariage ont hérité de leur mère.

Les enfants du deuxième mariage hériteront de leur propre mère. Vis-à-vis du père, les enfants sont évidemment mis sur le même pied. Il ne faut pas oublier qu'il s'agit en l'occurrence de l'usufruit. Les enfants du deuxième mariage ne peuvent hériter de cet usufruit.

M. Jef Valkeniers (VLD) pose les questions suivantes :

– l'usufruit représente 48% du patrimoine. Le conjoint survivant peut-il exiger de sortir d'indivision pour convertir cet usufruit en capital ?

– peut-on établir un contrat en vertu duquel tout est légué au partenaire survivant du deuxième mariage ?

Mme Hélène Casman confirme la première question de M. Valkeniers. En ce qui concerne sa deuxième question, elle souligne que c'est bel et bien possible, mais que les enfants du premier mariage demanderont la réduction sur la base de l'article 1465 du Code civil. À cet

zicht zijn de kinderen zelfs beter beschermd dan de kinderen uit het tweede huwelijk.

De heer Marc Verwilghen, minister van Justitie, meent dat 1 op 3 huwelijken wordt aangegaan met een voorhuwelijkscontract. Hij merkt tevens op dat in de voorliggende discussie er van uit gegaan wordt dat het tweede huwelijk, personen van een gevorderde leeftijd betreft, terwijl heden ten dage, reeds op jonge leeftijd personen een tweede huwelijk aangaan.

De heer Jean-François Taymans (FRNB) antwoordt dat er sinds 1974 geen officiële statistieken meer bestaan. Hij meent dat de schatting van de minister correct is. Hij merkt evenwel op dat dit percentage hoger ligt bij personen die een tweede huwelijk aangaan.

Indien men kiest voor een minimalistische regeling, pleit *de heer Johan Verstraete* ervoor om in te gaan op de tweede optie zoals voorgesteld door de Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat.

III. — PROCEDURE

Ingaand op de suggesties van de Koninklijke Federatie van het Belgisch notariaat zoals uiteengezet tijdens de hoorzitting, dient *de heer Jef Valkeniers (VLD)* de overkoepelende amendementen nrs. 7 tot 12 in.

Alvorens met de algemene bespreking van de overkoepelende amendementen te starten, wenst de voorzitter te vernemen of de commissieleden zich kunnen scharen achter het opzet.

Met 13 stemmen en 1 onthouding gaan de commissieleden akkoord met het principe zoals weergegeven in de overkoepelende amendementen.

Aldus komen het oorspronkelijk wetsvoorstel (DOC 50 1353/001) en de amendementen nrs. 1 tot 6 van de heer Vincent Decroly te vervallen.

De heer Tony Van Parys (CD&V) is persoonlijk meer voorstander van de handhaving van het oorspronkelijke wetsvoorstel doch de CD&V-fractie zal constructief meewerken aan de bespreking van de door de heer Jef Valkeniers ingediende overkoepelende amendementen. De amendementen nrs. 14 en 15 van de heer Servais Verherstraeten op het oorspronkelijk wetsvoorstel worden vervolgens ingetrokken.

IV. — ALGEMENE BESPREKING VAN DE OVERKOPELENDE AMENDEMENTEN NRS. 7 T.E.M. 12 VAN DE HEER JEF VALKENIERS (DOC. 1353/003)

De heer Fred Erdman (SPA), voorzitter, merkt op dat de overkoepelende amendementen een ruimere draag-

égard, ces enfants sont même mieux protégés que les enfants du second mariage.

M. Marc Verwilghen, ministre de la Justice, estime qu'un mariage sur trois est contracté moyennant un contrat de mariage. Il souligne également que dans le cadre de la présente discussion, on part de l'hypothèse que le second mariage concerne des personnes d'un âge avancé, alors que de nos jours, des personnes contractent déjà un second mariage à un plus jeune âge.

M. Jean-François Taymans (FRNB) répond que depuis 1974, il n'existe plus de statistiques officielles. Il pense que l'estimation du ministre est correcte. Il fait cependant remarquer que ce pourcentage est plus élevé chez les personnes qui contractent un second mariage.

Si l'on opte pour un régime minimaliste, *M. Johan Verstraete* accorde sa préférence à la deuxième option, proposée par la Fédération royale du notariat belge.

III. — PROCÉDURE

Dans le droit fil des suggestions formulées au cours de l'audition par la Fédération royale du notariat belge, *M. Jef Valkeniers (VLD)* présente les amendements de synthèse n°s 7 à 12.

Avant d'entamer la discussion générale sur les amendements, le président souhaite savoir si les membres de la commission souscrivent à la procédure proposée. Par 13 voix et une abstention, les membres de la commission marquent leur accord sur le principe énoncé dans les amendements de synthèse.

La proposition de loi initiale de l'intervenant (DOC 50 1353/001) ainsi que les amendements n°s 1 à 6 de M. Vincent Decroly deviennent dès lors sans objet.

M. Tony Van Parys (CD&V) aurait personnellement préféré que l'on maintienne la proposition de loi initiale, mais le groupe CD&V collaborera, de manière constructive, à l'examen des amendements de synthèse présentés par M. Jef Valkeniers. Les amendements n°s 14 et 15 présentés par M. Servais Verherstraeten à la proposition de loi initiale sont dès lors retirés.

IV. — DISCUSSION GÉNÉRALE DES AMENDEMENTS DE SYNTHÈSE N^{OS} 7 À 12 DE M. JEF VALKENIERS (DOC 1353/003)

M. Fred Erdman (SPA), président, fait observer que les amendements de synthèse ont une portée plus gé-

wijde hebben dan het oorspronkelijk wetsvoorstel. De voorzitter meent het aangewezen dat de verschillende politieke fracties hun standpunt hierover zouden geven.

Hij vreest dat met de nieuwe voorgestelde regeling de kinderen uit het eerste huwelijk misleid zouden worden. De nieuwe echtgenoten kunnen immers om de kinderen uit het eerste huwelijk gerust te stellen een huwelijkscontract (is openbaar) afsluiten doch later testamentair (is niet openbaar) de tweede partner beschermen tegen de voorgestelde bepalingen van artikel 1388 B.W. en het afgesloten huwelijkscontract.

Hij meent dat er zich op het vlak van de aanslagvoeten van de successierechten een probleem zal stellen. Echtgenoten met gemeenschappelijke kinderen zijn immers aan een ander tarief inzake successierechten onderworpen dan echtgenoten met niet-gemeenschappelijke kinderen.

Verder merkt hij op dat tijdens het huwelijk, het huwelijksregime van twee personen vaststaat.

Hieruit volgen bepaalde erfenisrechten. In het oorspronkelijk wetsvoorstel werd bij het afsluiten van een tweede huwelijk, de vrijwaring van de rechten van de kinderen uit het eerste huwelijk beoogd. Nu zou deze bepaling evenwel tijdens het huwelijk gewijzigd kunnen worden.

Daarenboven meent hij dat er met de overkoepelende amendementen sprake is van een discriminatie, daar de partner die nu tijdens het huwelijk niet bij machte is om dergelijke voorwaarden af te dwingen dit eventueel wel zou zijn geweest vóór de huwelijksvoltrekking doch wegens gebrek aan wettelijke regeling hiertoe geen kans heeft gehad. De overkoepelende amendementen vergen dan ook de invoering van een overgangsregeling.

Er bestaat ook een discriminatie tussen de partners van het eerste huwelijk en de partners van het tweede huwelijk aangezien de eersten geen soortgelijke regeling hebben kunnen uitwerken. De spreker vreest dat deze aangelegenheid voor het Arbitragehof zal worden aangekaart.

Tot slot merkt de spreker op dat de Franse wetgever op 3 december 2001 het Belgische systeem volledig heeft overgenomen. Hij vindt het dan ook eigenaardig dat wij in onze huidige wetgeving een clause zouden inbouwen die aan de toekomstige partners de volledige vrijheid geeft. De filosofie van de huidige regeling komt volgens spreker dan ook in zekere mate op de helling te staan.

De heer Geert Bourgeois (VU&ID) stelt vast dat de bedongen beperking, in tegenstelling tot het oorspronkelijk wetsvoorstel, ook tijdens het huwelijk gewijzigd kan worden. Hij had juist omwille van de onwijzigbaarheid

nérale que la proposition de loi initiale. Il estime qu'il s'indique que les différents groupes politiques fassent part de leur point de vue à ce sujet.

Le président craint que la nouvelle réglementation proposée permette d'induire les enfants du premier mariage en erreur. Pour rassurer les enfants du premier lit, les nouveaux époux peuvent en effet conclure un contrat de mariage (est d'ordre public), mais protéger ultérieurement, par voie testamentaire (n'est pas d'ordre public), le second partenaire contre les dispositions de l'article 1388 du Code civil telle qu'elles sont proposées et contre le contrat de mariage conclu.

Il estime qu'un problème se posera en ce qui concerne les taux des droits de succession. Les époux ayant des enfants en commun sont en effet soumis à un autre taux de droits de succession que les époux n'ayant pas d'enfants en commun.

Il fait par ailleurs observer que tant que le mariage dure, le régime matrimonial de deux personnes est bien défini.

Il en découle certains droits en matière de succession. La proposition de loi initiale visait à préserver les droits des enfants du premier lit lors d'un remariage. Selon les amendements, cette disposition pourrait toutefois être modifiée pendant le mariage.

Il estime en outre que les amendements de synthèse sont discriminatoires, étant donné que le partenaire qui n'est actuellement pas en mesure d'imposer le respect de telles conditions au cours du mariage aurait éventuellement pu le faire avant la célébration du mariage, mais n'en a pas eu l'occasion, faute de réglementation légale. Les amendements de synthèse requièrent dès lors l'instauration d'un régime transitoire.

Il existe aussi une discrimination entre les partenaires du premier mariage et ceux du deuxième mariage, étant donné que les premiers n'ont pas pu élaborer un tel accord. L'intervenant craint que cette question soit portée devant la Cour d'arbitrage.

Enfin, l'intervenant fait observer que le législateur français a, le 3 décembre 2001, entièrement repris le système belge. Il trouve dès lors singulier que nous insérons dans notre législation actuelle une clause conférant une totale liberté aux futurs partenaires. L'intervenant estime dès lors que la philosophie du régime actuel est quelque peu remise en question.

M. Geert Bourgeois (VU&ID) constate que, contrairement à ce que prévoyait la proposition de loi initiale, la limitation convenue pourra aussi être modifiée au cours du mariage. Or, c'est précisément parce que celle-ci ne

het oorspronkelijk wetsvoorstel van de heer Valkeniers medeondertekend.

De heer Servais Verherstaeten (CD&V) merkt op dat opdat diegenen die nu gehuwd zijn ook een dergelijke conventie zouden kunnen aangaan, in een overgangsbepaling moet worden voorzien.

Vanzelfsprekend zijn de omstandigheden waarin dergelijke conventie worden afgesloten niet gelijk: als men nog niet gehuwd is en één van de partners weigert dergelijke conventie af te sluiten zal desgevallend het huwelijk niet doorgaan. De zaken liggen evenwel niet zo eenvoudig als men reeds gehuwd is.

Mevrouw Fauzaya Talhaoui (Agalev/Ecolo) meent het opportuun dat aan de commissie voor de Maatschappelijke Emancipatie om een gender-effecten rapportage wordt gevraagd.

Zij merkt tevens op dat deze problematiek ook bekeken moet worden vanuit het oogpunt van de samenwonenden.

De heer Hugo Coveliers (VLD) vindt het logisch dat deze aangelegenheid gekaderd wordt binnen het huwelijksvermogensrecht en niet binnen de erfopvolging. Hij is dan ook voorstander van de overkoepelende amendementen.

Aangezien er hier geen sprake is van discriminatie tussen mannen en vrouwen, is volgens de spreker een gender-effecten rapportage niet nodig.

Mevrouw Jacqueline Herzet (MR) merkt op dat de kinderen uit een tweede huwelijk ten aanzien van de nalatenschap van de vader weliswaar dezelfde rechten hebben als de kinderen uit het eerste huwelijk doch niet ten aanzien van hun moeder aangezien de tweede moeder met dit wetsvoorstel verzaakt aan een aantal rechten.

Mevrouw Martine Dardenne (Agalev/Ecolo) sluit zich hierbij aan.

De heer Hugo Coveliers (VLD) antwoordt dat de kinderen uit het eerste huwelijk bij vereffening van de nalatenschap beschermd worden doordat het vruchtgebruik van de tweede echtgeno(o)t(e) wordt teruggedrongen. De kinderen uit het tweede huwelijk zijn de erfgenamen van de vader en van hun eigen moeder.

Indien bijvoorbeeld de vader een tweede huwelijk aangaat en nadien overlijdt dan wordt ten aanzien van de nalatenschap van de vader geen onderscheid gemaakt tussen de kinderen van het eerste en het opvolgende huwelijk.

pouvait pas être modifiée qu'il avait cosigné la proposition de loi de M. Valkeniers.

M. Servais Verherstaeten (CD&V) fait observer que, pour que ceux qui sont actuellement mariés puissent également conclure une telle convention, il faut prévoir une disposition transitoire.

Il va de soi que les circonstances dans lesquelles une telle convention est conclue ne sont pas les mêmes: si l'on n'est pas encore marié et qu'un des partenaires refuse de conclure une telle convention, le mariage ne sera, le cas échéant, pas célébré. Les choses ne sont toutefois pas aussi simples si l'on est déjà marié.

Mme Fauzaya Talhaoui (Agalev/Ecolo) estime qu'il serait opportun de demander au Comité d'avis pour l'émancipation sociale d'établir un rapport sur les effets qu'aura la restriction proposée en fonction du sexe de l'intéressé.

Elle fait par ailleurs observer que cette problématique doit également être envisagée sous l'angle des cohabitants.

M. Hugo Coveliers (VLD) estime qu'il est logique que cette matière s'inscrive dans le cadre du droit patrimonial du mariage et non du droit successoral. Il est dès lors favorable aux amendements de synthèse.

L'intervenant ne voit pas la nécessité d'un tel rapport étant donné qu'il n'est pas question de discrimination entre hommes et femmes.

Mme Jacqueline Herzet (MR) fait observer que si les enfants issus d'un second mariage possèdent les mêmes droits que ceux issus d'un premier mariage dans le cadre de la succession du père, il n'en va pas de même pour la succession de leur mère, étant donné qu'en vertu de la proposition de loi à l'examen, celle-ci renonce à certains droits.

Mme Martine Dardenne (Agalev/Ecolo) partage ce point de vue.

M. Hugo Coverliers (VLD) répond que les enfants issus du premier mariage sont protégés lors de la liquidation de la succession puisque l'usufruit du (de la) second(e) époux(se) est réduit. Les enfants issus du second mariage héritent du père et de leur propre mère.

Si le père contracte par exemple un second mariage et décède par après, aucune distinction n'est établie entre les enfants du premier et du second mariage dans le cadre de sa succession.

De heer Jef Valkeniers (VLD) sluit zich hierbij aan en merkt op dat men bezwaarlijk kan aanvaarden dat de kinderen uit het tweede huwelijk aanspraak maken op hetgeen wat de moeder in het eerste huwelijk had verworven. Dit behoort de kinderen uit het eerste huwelijk toe.

De heer Marc Verwilghen, minister van Justitie, van zijn kant kan zich scharen achter de overkoepelende amendementen van de heer Valkeniers. Hij rekent er dan wel op dat de notarissen ten aanzien van de partijen die voor hen verschijnen met het oog op de opstelling of de wijziging van het huwelijkscontract de volledige informatie zullen verstrekken.

Mevrouw Hélène Casman (gewoon hoogleraar, VUB-ULB), merkt op dat in 1981 het erfrecht van de langstlevende echtgenoot met toekenning van het vruchtgebruik op de hele nalatenschap werd ingevoerd. Dit idee heeft inmiddels uitbreiding gekregen in Frankrijk. In de meest voorkomende gevallen is dit volgens haar ook een uitstekende regeling.

Er werd eveneens bepaald dat het vruchtgebruik gedeeltelijk reservatair of voorbehouden werd toegekend, en dus niet ontnomen kan worden ten belope van de helft, met minstens het vruchtgebruik van de gezinswoning en de huisraad, tenzij in uitzonderlijke omstandigheden waarin de reserve toch zou wegvallen, namelijk als er echtelijke moeilijkheden zouden zijn en een feitelijke scheiding van zes maanden, of een begonnen procedure van echtscheiding door onderlinge toestemming.

Het vruchtgebruik op de volledige nalatenschap of op z'n minst, op de helft van de nalatenschap werd in 1981 ook aan een tweede echtgeno(o)t(e) toegekend.

Met name wanneer er kinderen uit een eerste huwelijk zijn en de nalatenschap een aanzienlijk vermogen betreft, werd dit erfrecht als te ruim bevonden. Dit vruchtgebruik slaat immers ook op de goederen die vóór het aangaan van het tweede huwelijk werden verworven, en bovendien op hetgeen aan de kinderen werd geschonken.

Deze situatie heeft er meermaals toe geleid dat de toekomstige gehuwden besluiten af te zien van het huwelijk. Dit is een bron van onrecht.

De overkoepelende amendementen zijn geïnspireerd door de resultaten van de werkzaamheden van de plenaire vergadering van het Comité voor Studie en Wetgeving van de Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat die de spreekster ook heeft gevolgd.

De overkoepelende amendementen beogen te voorzien in de mogelijkheid om, niet alleen af te zien van de

M. Jef Valkeniers (VLD) se rallie à ces propos et fait observer que l'on peut difficilement accepter que les enfants issus du second mariage réclament des biens acquis par la mère lors de son premier mariage. Ceux-ci appartiennent aux enfants issus du premier mariage.

De son côté, *M. Marc Verwilghen, ministre de la Justice*, se rallie aux amendements de synthèse de M. Valkeniers. Il escompte dès lors que les notaires fourniront l'information complète aux parties qui comparaitront devant eux en vue de l'établissement ou de la modification d'un contrat de mariage.

Mme Hélène Casman (professeur ordinaire à l'ULB-VUB) fait observer qu'en 1981 a été instauré le droit successoral du conjoint survivant, avec octroi de l'usufruit sur toute la succession. Cette idée a entre-temps fait son chemin en France. Mme Casman estime également que ce régime est excellent dans la plupart des cas.

Il a également été prévu que l'usufruit, du moins celui du logement familial et des meubles meublants qui le garnissent demeurerait partiellement réservataire ou réservé et ne pourrait être retiré à concurrence de la moitié, sauf lors de circonstances exceptionnelles où la réserve serait néanmoins supprimée, à savoir en cas de problèmes conjugaux et de séparation de fait de six mois ou en cas d'intentement d'une procédure en divorce par consentement mutuel.

L'usufruit sur l'ensemble de la succession, ou du moins sur la moitié de la succession, a également été accordé à un second conjoint en 1981.

En particulier lorsqu'il y a des enfants d'un premier lit et que la succession porte sur un patrimoine important, ce droit successoral a été jugé trop large. Cet usufruit porte en effet aussi sur les biens qui ont été acquis avant la conclusion du second mariage et, en outre, sur ce qui a été transmis par donation aux enfants.

Cette situation, qui est source d'injustice, a plus d'une fois eu pour conséquence d'amener des candidats au mariage à renoncer à celui-ci.

Les amendements de synthèse s'inspirent des résultats des travaux de l'assemblée plénière du Comité d'études et de législation de la Fédération royale du notariat belge, travaux que l'intervenante a également suivis.

Les amendements de synthèse visent non seulement à permettre de renoncer à la réserve mais également à

reserve, maar ook om nader te bepalen wat de langst levende wel of niet krijgt (dit wordt dan niet meer eenzijdig door de hertrouwde echtgenoot in een overigens wijzigbaar testament bepaald). De langstlevende weet precies waar ze aan toe is: ze ziet af van het vruchtgebruik op de goederen geschonken aan de kinderen en op de aandelen in het familiebedrijf en dergelijke, maar niet op de woning en op de inboedel, enz. De echtgenoten bepalen aldus zelf de modaliteiten van dit erfrecht, in een gezamenlijk aangenomen huwelijkscontract. De afspraken zijn vastgelegd, wederzijds besproken en toegelicht door de notaris die het huwelijkscontract heeft helpen opmaken.

Het oorspronkelijke wetsvoorstel stipuleerde ook dat de regeling kon opgenomen worden in het huwelijkscontract maar nadien niet meer gewijzigd kon worden, hoezeer de omstandigheden zich ook financieel of familiaal geëvolueerd zouden hebben. Volgens het notariaat heeft dit twee nadelen:

– Wie zich nu reeds in een dergelijke situatie bevindt, namelijk hertrouwd en in samenloop met stiefkinderen, zou aldus de mogelijkheid worden ontzegd een dergelijke regeling vooralsnog te treffen;

– In 1976 werd de wijzigbaarheid van het huwelijkscontract als principe ingevoerd. Zou men nu aan dit principe willen tornen en dit ene punt onwijzigbaar willen maken? Dit is volgens haar moeilijk te verantwoorden. Wat bijvoorbeeld als het huwelijksstelsel verandert van scheiding van goederen naar gemeenschap? Dan moet men in functie daarvan toch ook het erfrecht van de langstlevende kunnen aanpassen. De notaris zal er wel over waken dat dergelijke wijzigingen behoorlijk worden toegelicht vooraleer ze al of niet worden aanvaard.

De spreekster is het fundamenteel eens met de opmerking van de voorzitter over de mogelijke discriminatie, door de beperking van deze in te voeren regeling tot het geval waar er samenloop is met stiefkinderen. Mevrouw Casman verwijst hiervoor naar de derde optie, voorgesteld door de Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat, die aan dit probleem tegemoet kwam doch die door de commissieleden als te verregaand werd beschouwd.

De heer Fred Erdman (SPA) merkt op dat de wijziging van de huidige regeling automatisch aanleiding zal geven tot discriminaties, niet alleen in hoofde van de echtgenoten maar ook in hoofde van de kinderen. Men zou kunnen argumenteren dat er voldoende objectieve elementen voorhanden zijn die een verschillende rege-

préciser ce que le conjoint survivant reçoit ou non (cela n'est donc plus fixé par le second conjoint dans un testament qu'il peut du reste modifier). Le conjoint survivant sait parfaitement à quoi s'en tenir: ou bien il renonce à l'usufruit des biens donnés aux enfants, et aux actions dans l'entreprise familiale, etc, mais pas au logement familial et aux meubles meublants. Les conjoints fixent donc eux-mêmes les modalités de ces droits successoraux dans un contrat de mariage. Les accords sont consignés, discutés et commentés par le notaire qui a aidé à établir le contrat de mariage.

La proposition de loi initiale prévoyait également que les accords conclus pouvaient figurer dans le contrat de mariage, mais qu'ils ne pouvaient plus être modifiés ultérieurement, quelle que soit la mesure dans laquelle les circonstances auraient évolué sur le plan financier ou familial. Selon les notaires, une telle solution présente deux inconvénients :

– La personne qui se trouve d'ores et déjà dans une telle situation, c'est-à-dire qui est remariée et se trouve en concours avec des enfants d'un autre lit, serait ainsi privée de la possibilité de conclure un tel accord ;

– Le principe de la variabilité du contrat de mariage a été énoncé en 1976. Voudrait-on à présent remettre ce principe en question et prévoir que ce seul point n'est pas susceptible de modification ? Elle estime qu'une telle option se justifierait difficilement. Qu'en sera-t-il, par exemple, si le régime matrimonial de la séparation de biens est transformé en communauté? Il faudra tout de même que l'on puisse adapter le droit successoral du survivant en fonction de cette transformation. Le notaire veillera cependant à expliquer convenablement la portée de telles modifications avant que les intéressés les acceptent ou y renoncent.

L'intervenante souscrit entièrement à l'observation du président concernant la discrimination, qui pourrait résulter de la limitation de la disposition proposée au cas où il y a concours avec des enfants issus d'un autre lit. Mme Casman renvoie à cet égard à la troisième option, proposée par la Fédération royale du notariat belge, qui apportait une solution à ce problème, mais à propos de laquelle les membres de la commission estimaient qu'elle allait trop loin.

M. Fred Erdman (SPA) fait observer que la modification du régime actuel engendrera automatiquement des discriminations, non seulement dans le chef des époux mais également dans celui des enfants. On pourrait arguer qu'il y a suffisamment d'éléments objectifs qui justifient un régime différent, qui ne serait donc pas discri-

ling wettigen en aldus niet discriminerend is doch de spreker betwijfelt het dat deze redenering gezien de evolutie ten gevolge van het Marckx-arrest stand zou houden voor het Arbitraghof.

De uiteenzetting van de mevrouw Casman heeft *de heer Geert Bourgeois (VU&ID)* overtuigd van de zin om deze afspraken op te nemen in het huwelijkscontract. Hij sluit zich evenwel aan bij de opmerking van de voorzitter. Hij meent daarenboven dat als enige tijd na de tweede huwelijksafsluiting, de betreffende bepalingen gewijzigd kunnen worden, men ten aanzien van de kinderen opnieuw voor een situatie komt te staan die men vóór de tweede huwelijksvoltrekking juist heeft willen vermijden.

De heer Hugo Coveliers (VLD) stipt aan dat het huwelijkscontract enkel gewijzigd kan worden mits het akkoord van beide partijen. De spreker staat huiverachtig tegenover contracten die zelfs met wederzijds akkoord niet gewijzigd kunnen worden.

De heer Thierry Giet (PS) merkt op dat men in de huidige stand van zaken niet aan het reservatair gedeelte kan raken.

Eertijds heeft de wetgever beslist dat dit van openbare orde is. Waarom zijn nu de omstandigheden dermate gewijzigd dat men hierop wil teruggekomen?

Mevrouw Héléne Casman (gewoon hoogleraar VUB-ULB) repliceert dat niet systematisch aan het vruchtgebruik wordt geraakt.

Het is alleen als en in de mate waarin beide partijen het zelf willen dat het vruchtgebruik kan worden ingeperkt. Zelfs als men volledig aan het vruchtgebruik verzaakt dan nog heeft men de zekerheid dat men na het opvallen van de nalatenschap van de eerststervende het kosteloos gebruik heeft van het onroerend goed dat tot voornaamste woning diende en van de daarin aanwezige huisraad.

Wat het openbaar karakter van de reserve betreft, merkt de spreker op dat dit geldt ten aanzien van de reserve van de kinderen, doch niet op dezelfde wijze ten aanzien van de langstlevende echtgenoot. Zij herinnert de leden er aan dat bij echtelijke moeilijkheden en bij een echtscheiding met onderlinge toestemming de echtgenoten voorafgaand bij overeenkomst reeds overeen kunnen komen dat de reserve niet van toepassing zal zijn.

Tot slot, blijft de spreekster bij haar overtuiging dat een dergelijke regeling wijzigbaar moet zijn. Sinds 1976

minatoire, mais, eu égard à l'évolution induite par l'arrêt Marckx, l'intervenant doute que cette argumentation puisse tenir devant la Cour d'arbitrage.

L'exposé de Mme Casman a convaincu *M. Bourgeois (VU&ID)* de l'opportunité d'insérer ces accords dans le contrat de mariage. Il fait toutefois sienne l'observation du président. Il estime en outre que si les dispositions en question peuvent être modifiées peu de temps après le second mariage, on se retrouve, à l'égard des enfants, dans la situation que l'on a précisément voulu éviter avant le second mariage.

M. Hugo Coveliers (VLD) signale que le contrat de mariage ne peut être modifié qu'avec l'accord des deux parties. L'intervenant est réticent à l'égard des contrats qui ne peuvent être modifiés, même avec l'accord des deux parties.

M. Thierry Giet (PS) fait observer que, dans la situation actuelle, on ne peut pas toucher à la part réservataire.

Le législateur a décidé à l'époque que cette part était d'ordre public. Les circonstances ont-elles à ce point changé que l'on souhaite aujourd'hui revenir sur ce principe ?

Mme Héléne Casman (professeur ordinaire à la VUB-ULB) réplique que l'on ne touche pas systématiquement à l'usufruit.

Ce n'est que si et dans la mesure où les deux parties le souhaitent que l'usufruit peut être réduit. Même si l'on renonce totalement à l'usufruit, on est assuré de pouvoir utiliser gratuitement, à l'ouverture de la succession du prémourant, l'immeuble qui était affecté à l'habitation principale ainsi que les meubles meublants qui le garnissent.

En ce qui concerne le caractère public de la réserve, l'intervenant fait observer qu'il s'applique à l'égard de la réserve des enfants, mais pas de la même manière qu'à l'égard du conjoint survivant. L'intervenante rappelle aux membres qu'en cas de difficultés conjugales et dans le cas d'un divorce par consentement mutuel, les époux peuvent déjà convenir au préalable que la réserve ne sera pas appliquée.

Pour terminer, l'intervenante maintient qu'une telle disposition doit pouvoir être modifiée. La modifiabilité

is de wijzigbaarheid een fundamentele regeling in het huwelijkscontract en nog nooit heeft iemand bezwaar gemaakt tegen het principe van de wijzigbaarheid. De wijziging kan nooit opgedrongen worden en daarenboven is de procedure dusdanig vastgesteld dat er (notarieel of rechterlijk) toezicht op wordt gehouden.

V. — ARTIKELSGEWIJZE BESPREKING EN STEMMINGEN

Art. 1

Dit artikel geeft geen aanleiding tot bespreking. Artikel 1 wordt eenparig aangenomen.

Art. 2

De heer Jef Valkeniers (VLD) dient amendement nr. 7 in, luidende:

«Art. 2. — In artikel 1388 van het Burgerlijk Wetboek wordt een tweede lid toegevoegd, dat luidt als volgt :

De echtgenoten kunnen bij huwelijkscontract of bij wijzigingsakte, voor het geval een van hen één of meer afstammelingen nalaat uit een andere relatie van voor hun huwelijk of voor hun huwelijk geadopteerd, geheel of ten dele, zelfs zonder wederkerigheid, een regeling treffen over de rechten die de ene in de nalatenschap van de andere kan uitoefenen. Deze regeling doet geen afbreuk aan het recht van de ene om bij testament of bij akte onder de levenden te beschikken ten gunste van de andere en kan in geen geval aan de langstlevende het recht ontnemen om gedurende een jaar na het openvallen van de nalatenschap van de eerststervende het kosteloos gebruik te hebben van het onroerend goed dat bij het openvallen van de nalatenschap van de eerststervende het gezin tot voornaamste woning diende en van het daarin aanwezige huisraad.».

VERANTWOORDING

Het wetsvoorstel wil de echtgenoten de mogelijkheid bieden om bij huwelijkscontract het erfrecht van de langstlevende echtgenoot in het algemeen te beperken. De meest geschikte plaats daarvoor in het Burgerlijk Wetboek is artikel 1388, dat voorschrijft wat de echtgenoten wel en niet bij huwelijkscontract kunnen regelen, en niet artikel 915*bis*, dat handelt over de wettelijke reserve. Beperking of afstand van de in artikel 915*bis* toegekende rechten leidt alleen tot de uitschakeling van het voorbehouden erfdeel, waartoe de langstlevende echtgenoot slechts herleid is zo hij door zijn wederhelft reeds werd onterfd of zo deze overdreven giften deed aan anderen.

constitue depuis 1976 un élément fondamental du contrat de mariage, et personne n'a jamais remis ce principe en cause. La modification ne peut jamais être imposée et la procédure en la matière est, en outre, conçue de manière à ce qu'il y ait toujours un contrôle (notarial ou judiciaire).

V. — DISCUSSION DES ARTICLES ET VOTES

Art. 1er

Cet article ne donne lieu à aucune discussion et est adopté à l'unanimité.

Art. 2

M. Jef Valkeniers (VLD) présente un amendement (n° 7), libellé comme suit :

«Art. 2. — L'article 1388 du Code civil est complété par un alinéa 2, libellé comme suit :

«Les époux peuvent, par contrat de mariage ou par acte modificatif, pour le cas où l'un d'eux laisse un ou plusieurs descendants issus d'une relation antérieure à leur mariage ou adoptés avant leur mariage, conclure, même sans réciprocité, un accord complet ou partiel relatif aux droits que l'un peut exercer dans la succession de l'autre. Cet accord ne porte pas préjudice au droit de l'un de disposer, par testament ou par acte entre vifs, au profit de l'autre et ne peut en aucun cas priver le conjoint survivant du droit d'utiliser gratuitement pendant un an à compter de l'ouverture de la succession du prémourant l'immeuble affecté au jour de l'ouverture de la succession du prémourant au logement principal de la famille et des meubles meublants qui le garnissent.».

JUSTIFICATION

La proposition de loi vise à permettre aux époux de limiter d'une façon générale, par le biais du contrat de mariage, les droits successoraux du conjoint survivant. La manière la plus indiquée consiste à modifier l'article 1388 du Code civil, qui prévoit ce que les époux peuvent ou ne peuvent pas régler par contrat de mariage, et non l'article 915*bis*, qui porte sur la réserve légale. La limitation ou l'abandon des droits conférés en vertu de l'article 915*bis* n'aboutit qu'à la suppression de la part héréditaire légale, à laquelle le conjoint survivant n'est réduit que s'il a déjà été déshérité par son époux ou si celui-ci a fait des dons excessifs à des tiers.

Rekening houdend met de wet van 31 maart 1987, artikel 334 van het Burgerlijk Wetboek en de constante rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, kan men niet alleen de hypothese viseren waarin er kinderen zijn uit een vorig huwelijk, er moet ook rekening worden gehouden met kinderen uit een vorige relatie van wie de afstamming juridisch is vastgesteld.

Het is aangewezen om dergelijke regeling over de erf-aanspraken ook toe te laten bij wijzigingsakte. Anders wordt afbreuk gedaan aan de veranderlijkheid van het huwelijkscontract en zijn bijkomende inhoud, wat in 1976 als een nieuwe verworvenheid werd beschouwd. In 1998 werd dit nog vereenvoudigd en aangemoedigd. Echtgenoten kunnen toch ook bij wijzigingsakte terugkomen op een toebedeling aan de langstlevende echtgenoot van het ganse gemeenschappelijk vermogen. (DOC 50 1353/003)

Mevrouw Jacqueline Herzet (MR) meent dat de beperking van het vruchtgebruik van de woning tot één jaar te weinig is. Zij herinnert eraan dat in de realiteit niet alle toekomstige partners van het tweede huwelijk, elk een eigen huis bezitten. De zwakke partner wordt volgens haar benadeeld.

Om dit te verhelpen dient de heer Valkeniers amendement nr. 13 in (subamendement op amendement nr. 7), luidende:

«In de voorgestelde tekst, tussen het woord «gedurende» en de woorden «een jaar», de woorden «ten minste» invoegen.

VERANTWOORDING

Dit amendement wil verduidelijken dat het recht op vruchtgebruik op het onroerend goed dat bij het openvallen van de nalatenschap van de eerststervende het gezin tot voornaamste woning diende en van het daarin aanwezige huisraad, bij het openvallen van de nalatenschap van de eerststervende blijft toekomen aan de langstlevende echtgenoot. In principe is dit een levenslang vruchtgebruik.

Dit wetsvoorstel biedt de mogelijkheid om in het huwelijkscontract het vruchtgebruik te beperken, maar nooit tot minder dan één jaar.» (DOC 50 1353/004)

De amendementen nrs. 7 en 13 worden achtereenvolgens aangenomen met 12 stemmen en 1 onthouding.

Het nieuwe artikel 2, zoals geamendeerd, wordt aangenomen met 12 stemmen en 1 onthouding.

De Juridische Dienst merkt op dat het niet duidelijk is welke geadopteerden in de eerste zin worden bedoeld (voortgaande op de tekst gaat het om geadopteerde afstammelingen).

Compte tenu de la loi du 31 mars 1987, de l'article 334 du Code civil et de la jurisprudence constante de la Cour européenne des droits de l'homme, on ne peut se contenter de viser l'hypothèse dans laquelle il y a des enfants d'un mariage antérieur, mais il faut également tenir compte des enfants issus d'une relation antérieure dont la filiation a été établie juridiquement.

Il convient de permettre également qu'un tel accord relatif aux droits successoraux puisse être conclu par un acte modificatif, sans quoi on porterait atteinte à la variabilité du contrat de mariage et de sa teneur, qui était considérée comme un nouvel acquis en 1976 et qui a encore été simplifiée et encouragée en 1988. Les époux ont du reste également le droit de revenir, par un acte modificatif, sur une attribution de l'ensemble du patrimoine commun au conjoint survivant.» (DOC 50 1353/003)

Mme Jacqueline Herzet (MR) estime qu'il est excessif de limiter l'usufruit de l'habitation à un an. Elle rappelle que, dans la réalité, les futurs conjoints d'un deuxième mariage ne possèdent pas tous leur propre habitation. L'intervenante estime que le partenaire faible serait lésé.

Afin de répondre à cette objection, M. Valkeniers présente un amendement (n° 13, sous-amendement à l'amendement n° 7), libellé comme suit :

«Dans le texte proposé, entre mes mots «pendant» et «un an», insérer les mots «au moins».

JUSTIFICATION

Cet amendement tend à préciser que le conjoint survivant conserve, au jour de l'ouverture de la succession du prémourant, le droit à l'usufruit de l'immeuble affecté, au jour de l'ouverture de la succession du prémourant, au logement principal de la famille, ainsi que des meubles meublants qui le garnissent. Il s'agit, en principe, d'un usufruit consenti à vie.

Cette proposition de loi vise à prévoir la possibilité de limiter la durée de l'usufruit dans le contrat de mariage, sans toutefois permettre qu'elle soit inférieure à un an. (DOC 50 1353/004)

Les amendements n°s 7 et 13 sont successivement adoptés par 12 voix et une abstention.

L'article 2, ainsi modifié, est adopté par 12 voix et une abstention.

Le service juridique fait observer qu'il n'apparaît pas clairement, dans le texte néerlandais, quels sont les adoptés visés à la première phrase (à lire le texte, il s'agirait des descendants adoptés).

De commissie beslist om in het artikel, in het eerste lid, tussen de woorden «voor hun huwelijk of» en «voor hun huwelijk» het woord «afstammelingen» in te voegen. De Franstalige tekst wordt overeenkomstig aangepast.

Art. 3 (nieuw)

De heer Jef Valkeniers (VLD) dient amendement nr. 8 in tot toevoeging van een nieuw artikel. Het luidt als volgt:

«Art. 3. — Artikel 915bis, § 1 en § 2, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek worden vervangen als volgt :

§ 1. Onder voorbehoud van hetgeen krachtens artikel 1388, tweede lid, is bedongen, geldt voor de langstlevende echtgenoot het volgende.

§ 2. Giften bij akten onder de levenden of bij testament mogen niet tot gevolg hebben dat de langstlevende echtgenoot het vruchtgebruik verliest over de helft van de nalatenschap of over het onroerend goed dat bij het openvallen van de nalatenschap het gezin tot voornaamste woning diende en van het daarin aanwezige huisraad.».

VERANTWOORDING

Artikel 915bis dient te worden aangepast aan de wijzigingen die zijn aangebracht in artikel 1388 van het BW, anders zouden beide artikels tegenstrijdig zijn. Door de wijziging van artikel 1388 BW kan worden afgeweken van de abstracte reserve van artikel 915bis, § 1. Het verbod om af te wijken van de abstracte reserve («niettegenstaande andersluidende bepalingen»), moet bijgevolg uit de tekst van artikel 915bis, § 1, worden verwijderd. (Doc. 50 1353/003)

De heer Fred Erdman (SPA), voorzitter, merkt op dat §1 van het betreffende artikel eigenaardig omschreven wordt. Hij wenst tevens te vernemen waarom men de regeling in §1 niet beperkt tot artikel 1388 B.W.

Mevrouw Hélène Casman (gewoon hoogleraar VUB-ULB) antwoordt dat er bij wet nog andere uitzonderingen op het verbod van overeenkomsten over niet opengevallen nalatenschappen bestaan, zoals bijvoorbeeld:

- artikel 918 B.W. (schenking met voorbehoud van vruchtgebruik door de overige kinderen goedgekeurd) houdt ook een mogelijkheid van overeenkomst in waarbij men afwijkt van de orde van erfopvolging (de reservataire erfgenamen kunnen aan de inkorting verzuken) en

- de contractuele erfstelling.

La commission décide d'insérer, dans le texte néerlandais de l'article 2, alinéa 1er, le mot « *afstammelingen* » entre les mots « *voor hun huwelijk of* » et les mots « *voor hun huwelijk* ». Le texte français est adapté en conséquence.

Art. 3 (nouveau)

M. Jef Valkeniers (VLD) présente l'amendement n° 8 qui tend à insérer un article 3 (*nouveau*) et qui est libellé comme suit:

« Art. 3. — À l'article 915bis du Code civil, les §§ 1er et 2 sont remplacés par les dispositions suivantes :

« § 1er. Sous réserve de ce qui a été convenu en vertu de l'article 1388, alinéa 2, les dispositions suivantes s'appliquent au conjoint survivant.

§ 2. Les libéralités par acte entre vifs ou par testament ne peuvent avoir pour effet de priver le conjoint survivant de l'usufruit de la moitié de la succession ainsi que de l'immeuble affecté, au jour de l'ouverture de la succession, au logement principal de la famille et des meubles meublants qui le garnissent. ».

JUSTIFICATION

Le présent amendement tend à adapter cet article en fonction de la modification apportée à l'article 1388 du Code civil. La modification de l'article 1388 du Code civil permet de déroger à la réserve abstraite de l'article 915bis, § 1er. L'interdiction de déroger à la réserve abstraite (ce nonobstant toute disposition contraire doit dès lors disparaître de l'article 915bis § 1er. (DOC 50 1353/003)

M. Fred Erdman (SPA), président, fait observer que le § 1er de l'article en question est curieusement formulé. Il souhaiterait également savoir pourquoi le règlement prévu au § 1er n'est pas limité à l'article 1388 du Code civil.

Mme Hélène Casman (professeur ordinaire à la VUB-ULB) répond que la loi prévoit encore d'autres exceptions à l'interdiction de passer une convention au sujet d'une succession non ouverte, comme par exemple :

- l'article 918 du Code civil (donation avec réserve d'usufruit approuvée par les autres enfants) implique également la possibilité de passer une convention par laquelle on déroge à l'ordre de succession (les héritiers réservataires peuvent renoncer à la réduction) et

- l'institution contractuelle.

Met de aanneming van voorliggend wetsvoorstel wordt hieraan de regeling van art. 1388 B.W. gevoegd.

De heer Hugo Coveliërs (VLD) dient hierop amendement nr. 16 in, luidende:

«§ 1. — Voor de langstlevende echtgenoot gelden de bepalingen van § 2, § 3 en § 4, tenzij hiervan is afgeweken overeenkomstig artikel 1388, tweede lid.» (DOC 50 1353/004)

Amendement nr. 16 wordt eenparig aangenomen.

Amendement nr. 8, zoals geamendeerd, wordt eenparig aangenomen.

De Juridische Dienst merkt op dat het aangewezen is het artikel te redigeren als volgt:

«In artikel 915bis van hetzelfde Wetboek, ingevoegd bij wet van 14 mei 1981 en gewijzigd bij de wet van 20 mei 1997, worden de volgende wijzigingen aangebracht :

1° § 1 wordt vervangen als volgt :

«...»

2° in § 2, eerste lid, worden de woorden «van de helft van de nalatenschap» ingevoegd tussen de woorden «vruchtgebruik verliest'» en «van het onroerend goed».

De heer Fred Erdman, voorzitter, merkt op dat in de Nederlandstalige tekst, het woordje «of» moet worden toegevoegd aan de woorden «van de helft van de nalatenschap». De Franstalige tekst met overeenkomstig worden aangepast : «*ainsi que*» wordt «*ou*».

De commissie stemt eenparig hiermee in.

Art. 4 (*nieuw*)

De heer Jef Valkeniërs (VLD) trekt amendement nr. 9 tot invoeging van een nieuw artikel in.

Art. 5 (*nieuw*)

De heer Jef Valkeniërs (VLD) dient amendement nr. 10, tot toevoeging van een nieuw artikel 5, in. Het luidt als volgt:

«Art. 5. — In artikel 791 van het Burgerlijk Wetboek worden de woorden «Men kan» vervangen door de woorden «Tenzij in de gevallen bij wet bepaald, kan men».

L'adoption de la présente proposition de loi aurait pour effet d'y ajouter le règlement prévu à l'article 1388 du Code civil.

M. Hugo Coveliërs (VLD) présente ensuite l'amendement n° 16, libellé comme suit:

« § 1er. — Les dispositions visées aux §§ 2, 3 et 4 s'appliquent au conjoint survivant, sauf s'il y est dérogé en vertu de l'article 1388, alinéa 2. ». (DOC 50 1353/004)

L'amendement n° 16 est adopté à l'unanimité.

L'amendement n° 8, ainsi amendé, est adopté à l'unanimité.

Le Service juridique fait observer qu'il y a lieu de rédiger cet article comme suit:

«A l'article 915bis du même Code, inséré par la loi du 14 mai 1981 et modifié par la loi du 20 mai 1997, sont apportées les modifications suivantes :

1° Le § 1er est remplacé par la disposition suivante :

«...»

2° Dans § 2, alinéa 1er, les mots 'de la moitié de la succession ainsi que' sont insérés entre les mots «de l'usufruit» et «de l'immeuble».

M. Fred Erdman, Président, souligne que dans le texte néerlandais, il y a lieu de compléter les mots «*van de helft van de nalatenschap*» par le mot «*of*». Le texte français doit être adapté en conséquence : les mots «*ainsi que*» sont remplacés par le mot «*ou*».

La commission, à l'unanimité, se rallie à cette proposition.

Art. 4 (*nouveau*)

M. Jef Valkeniërs (VLD) retire l'amendement n°9, qui tend à insérer un nouvel article.

Art. 5 (*nouveau*)

M. Jef Valkeniërs (VLD) présente un amendement (n°10) qui tend à insérer un article 5, libellé comme suit :

«Art. 5 — À l'article 791 du Code civil, les mots «On ne peut» sont remplacés par les mots «Sauf dans les cas prévus par la loi, on ne peut».

VERANTWOORDING

Dit amendement strekt ertoe dit artikel aan te passen aan de wijziging in artikel 1388 van het BW. (DOC 50 1353/003)

In het licht van het nieuwe artikel 3 dient *de heer Jef Valkeniers (VLD)* amendement nr. 17 in, dat amendement nr. 10 als volgt wijzigt:

«Art. 5. — Het artikel 791 van het Burgerlijk Wetboek wordt aangevuld met de woorden: «,tenzij in de gevallen bij wet bepaald». (DOC 50 1353/004)

Amendement nr. 17 wordt eenparig aangenomen.

Amendement nr. 10, zoals geamendeerd, wordt eenparig aangenomen.

Art. 6 (*nieuw*)

De heer Jef Valkeniers (VLD) dient amendement nr. 11 tot toevoeging van een nieuw artikel 6 in, luidende:

«Art. 6. — In artikel 1130, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek, de woorden «Men kan» vervangen door de woorden «Tenzij in de gevallen bij wet bepaald, kan men».».

VERANTWOORDING

Zie vorig amendement. (DOC 50 1353/003)

In het licht van het nieuwe artikel 3 dienen *de heren Jef Valkeniers en Hugo Coveliers (VLD)* amendement nr. 18 in, dat amendement nr. 11 als volgt wijzigt:

«Art. 6. — In artikel 1130 van het Burgerlijk Wetboek wordt het tweede lid aangevuld met de woorden : «,tenzij in de gevallen bij wet bepaald». (DOC 50 1353/004)

Amendement nr. 18 wordt eenparig aangenomen.

Amendement nr. 11, zoals geamendeerd, wordt eenparig aangenomen.

Art. 7 (*nieuw*)

De heer Jef Valkeniers (VLD) dient amendement nr. 12 tot toevoeging van een nieuw artikel 7 in. Het luidt als volgt:

JUSTIFICATION

Le présent amendement tend à adapter l'article en question en fonction de la modification apportée à l'article 1388 du Code civil. (DOC 50 1353/003)

Eu égard au nouvel article 3, *M. Jef Valkeniers (VLD)* présente un amendement (n°17), qui tend à modifier l'amendement n°10 comme suit :

« Art. 5. — Les mots «Sauf dans les cas prévus par la loi,» sont insérés in limine de l'article 791 du Code civil.» (DOC 50 1353/004)

L'amendement n°17 est adopté à l'unanimité.

L'amendement n° 10, ainsi modifié, est adopté à l'unanimité.

Art. 6 (*nouveau*)

M. Jef Valkeniers (VLD) présente un amendement n°11 qui tend à insérer un article 6, libellé comme suit :

«Art. 6 — À l'article 1130, alinéa 2, du Code civil, les mots «On ne peut» sont remplacés par les mots «Sauf dans les cas prévus par la loi, on ne peut».

JUSTIFICATION

Voir la justification de l'amendement précédent. (DOC 50 1353/003)

Eu égard au nouvel article 3, *MM. Jef Valkeniers et Hugo Coveliers (VLD)* présentent un amendement n°18, qui tend à modifier l'amendement n°11 comme suit :

« Art. 6. — Les mots « Sauf dans les cas prévus par la loi, » sont insérés in limine de l'article 1130, alinéa 2, du Code civil. ». (DOC 50 1353/004)

L'amendement n°18 est adopté à l'unanimité.

L'amendement n° 11, ainsi modifié, est adopté à l'unanimité.

Art. 7 (*nouveau*)

M. Jef Valkeniers (VLD) présente l'amendement n° 12 tendant à insérer un nouvel article 7, libellé comme suit :

«Art. 7. — Artikel 1394, derde lid, van het Burgerlijk Wetboek wordt vervangen als volgt:

De boedelbeschrijving en de regeling van de wederzijdse rechten zijn niet vereist, wanneer de wijziging van het huwelijksvermogenstelsel niet de vereffening van het vorige stelsel of een dadelijke verandering van de samenstelling van de vermogens tot gevolg heeft, of wanneer de wijziging zich beperkt tot herroeping, in onderlinge toestemming tussen de echtgenoten, van de schenkingen die zij aan elkaar hebben gedaan of die de ene echtgenoot aan de andere heeft gedaan in het huwelijkscontract, of zich beperkt tot een regeling zoals bepaald in artikel 1388, lid 2.».

VERANTWOORDING

Voor de regeling van het voorgestelde artikel 1388, tweede lid, stellen we voor de kleine procedure te gebruiken voor de wijziging van het huwelijkscontract. (DOC 50 1353/003)

Mevrouw Hélène Casman (gewoon hoogleraar VUB-ULB) merkt op dat vandaag, los van de problematiek inzake de langstlevende echtgenoot een huwelijkscontract gewijzigd kan worden met of zonder homologatie. Beperkte wijzigingen vereisen alleen een notariële akte en bekendmaking ervan in de rand van de huwelijksakte door de ambtenaar van de burgerlijke stand. Een ingrijpende wijziging vereist een homologatie door de rechtbank voorafgegaan door een boedelbeschrijving en een regeling van wederzijdse rechten. De wet van 9 juli 1998 betreffende de procedure inzake wijziging van het huwelijksvermogensstelsel voert een tussencategorie in: wijzigingen die weliswaar een homologatie door de rechter vereisen maar niet noodzakelijk een boedelbeschrijving en een regeling van wederzijdse rechten vergen (bijvoorbeeld de inbreng van één goed in gemeenschap).

De vraag stelt zich of er een boedelbeschrijving moet worden voorgelegd wanneer de echtgenoten ter gelegenheid van de inbreng van een goed in gemeenschap ook zinnens zijn om af te wijken van de verdeling bij helften van de gemeenschap niet bij helften te verdelen, maar iets meer toe te kennen aan de langstlevende? De rechtspraak en de rechtsleer zijn het hierover niet eens.

De notarissen en de rechters aan wie homologatieverzoeken worden voorgelegd, worden dagelijks met dit probleem geconfronteerd. Amendement nr. 12 dat dusdanig niet echt iets te maken heeft met het voorstel tot wijziging van enkele bepalingen van het Burgerlijk Wetboek in verband met het erfrecht van de langstlevende echtgenoot, beoogt dit probleem te ver-

«Art. 7 — L'article 1394, alinéa 4, du Code civil est remplacé par l'alinéa suivant :

«L'inventaire et le règlement des droits respectifs ne sont pas requis lorsque la modification du régime matrimonial n'entraîne pas liquidation du régime préexistant ou changement actuel dans la composition des patrimoines ou lorsque la modification porte seulement sur la rétractation, du commun accord des époux, des donations qu'ils se sont faites ou que l'un d'eux a faites à l'autre dans le contrat de mariage, ou sur un accord visé à l'article 1388, alinéa 2.».

JUSTIFICATION

Le présent amendement tend à permettre de recourir à la procédure simplifiée de modification du contrat de mariage en ce qui concerne le règlement visé à l'article 1388, alinéa 2. (DOC 50 1353/003)

Mme Hélène Casman (professeur ordinaire à la VUB-ULB) note qu'actuellement, abstraction faite de la problématique du conjoint survivant, un contrat de mariage peut être modifié avec ou sans homologation. S'il s'agit de petites modifications il suffit de faire établir un acte notarié et de la faire inscrire en marge de l'acte de mariage par l'officier de l'état civil. Toute modification plus importante doit faire l'objet d'un acte notarié homologué par le tribunal avec, au préalable, établissement d'un inventaire et d'un règlement partagé. La loi du 9 juillet 1998: les modifications qui nécessitent une homologation du juge mais pas forcément un inventaire et un règlement partagé (p.ex. la mise d'un seul bien en propriété commune).

Reste à savoir si un inventaire doit être présenté lorsque les conjoints ont l'intention, à l'occasion de cette mise en commun du bien, de déroger au partage de la propriété commune par moitié mais d'attribuer une part un peu plus grande au conjoint survivant ? À ce sujet, la doctrine et la jurisprudence divergent.

Les notaires et les juges, à qui sont présentées les demandes d'homologation, sont confrontés quotidiennement à ce problème. L'amendement n° 12 qui ne concerne pas, en tant que tel, la proposition modifiant certaines dispositions du Code civil relatives aux droits successoraux du conjoint survivant, tend à remédier à ce problème. L'amendement explique clairement dans

helpen. Het amendement verduidelijkt wanneer de boedelbeschrijving vereist is en komt aldus de rechtszekerheid tegemoet.

De heer Marc Verwilghen, minister van Justitie, kan zich achter het opzet scharen.

De heer Fred Erdman (S.P.A) merkt op dat niet lid 3 maar lid 4 van artikel 1394 B.W.vervangen moet worden.

Amendement nr. 12 wordt aangenomen met 11 stemmen en 2 onthoudingen.

Met de aanneming van de hierboven geciteerde amendementen en aldus geamendeerde artikelen zijn de amendementen nrs. 1 t.e.m. 6 van de heer Vincent Decroly zonder voorwerp. De amendementen nrs. 14 en 15 werden ingetrokken.

*

* *

Het gehele wetsvoorstel, zoals geamendeerd, wordt aangenomen met 16 stemmen en 1 onthouding.

De rapporteur,

Anne BARZIN

De voorzitter,

Fred ERDMAN

Artikelen die een uitvoeringsmaatregel vereisen (artikel 108, Grondwet):

geen.

quel cas un inventaire est nécessaire et renforce donc la sécurité juridique.

M. Marc Verwilghen, ministre de la Justice, accorde son soutien à cet amendement.

M. Fred Erdman (S.P.A) note que ce n'est pas l'alinéa 3 de l'article 1394 CC qui doit être modifié, mais bien le 4.

L'amendement n° 12 est adopté par 11 voix et 2 abstentions.

Par suite de l'adoption des amendements susmentionnés et partant des articles amendés, les amendements n° 1 à 6 de M. Vincent Decroly deviennent sans objet. Les amendements n° 14 et 15 sont retirés.

*

* *

L'ensemble de la proposition de loi, telle qu'elle a été modifiée, est adopté par 16 voix et une abstention.

Le rapporteur,

Anne BARZIN

Le président,

Fred ERDMAN

Articles nécessitant une mesure d'exécution (art. 108, Constitution) :

néant.